

The Project Gutenberg eBook of Carmen: Espanjalaisen mustalaistytön elämäntarina, by Prosper Mérimée

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Carmen: Espanjalaisen mustalaistytön elämäntarina

Author: Prosper Mérimée

Release date: April 7, 2015 [EBook #48662]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK CARMEN: ESPANJALAISEN MUSTALAISTYTÖN ELÄMÄNTARINA ***

E-text prepared by Juha Kiuru

CARMEN

Espanjalaisen mustalaistytön elämäntarina

Kirj.

PROSPER MÉRIMÉE

Ranskasta suomensi Kasimir Leino

Kansan Novellikirjasto 11.

Helsingissä,
Suomalainen Kustannus-osakeyhtiö Kansa 1907.

Hämeenlinnan Uusi kirjapaino.

Alkulause.

Prosper Mérimée, jonka elämäkerrallisista vaiheista, kirjallisesta tuotannosta ja merkkiasemasta Ranskan suurten kirjailijain joukossa olemme tehneet selkoa hänen novellinsa Colomban esipuheessa (Kansan Novellikirjasto 5-6), kirjoitti Carmeninsa v. 1847 ollessaan 44 vuotias.

Jo heinäkuun vallankumouksen jälkeen 1830 oli hänet nimitetty Ranskan historiallisten muistomerkkien tarkastajaksi eli valtioarkeologiksi, jona hän pysyi parikymmentä vuotta. Tämä toimi pakotti hänet matkustelemaan ympäri valtakuntaa; näiden virkamatkojensa tulokset julkaisi hän jo 1830-luvulla, nim. Matka keski-Ranskassa 1835, länsi-Ranskassa 1836, Auvergnassa ja Limousinissa

1838 j.n.e. Ulkopuolelle maan rajoja ei hänen tietystikään olisi tarvinnut näitä muinaistieteellisiä matkojansa ulottaa. Mutta hänen muinaistieteelliset harrastuksensa eivät supistuneet yksinomattain Ranskaan. Myöskin vanhan Rooman historia oli häntä jo aikoja huvittanut ja erityisesti juuri Julius Caesarin sodat ja valtiollinen toiminta, joita hän oli antautunut tavallisella perinpohjaisuudellansa tutkimaan. Nämä tutkimukset vaativat hänen mielestensä perehtymistä myöskin Caesarin johtaman Espanjanretken sotatieteelliseen topografiaan ja näin hän joutui, kertoo hän Carmenin alkuluvussa, jo syksyllä 1830 retkeilemään Espanjassa ottaaksensa m.m. selkoa siitä, missä Caesarin aikuinen Mundan kaupunki oli sijainnut.

Mérimée ei kuitenkaan ole painosta julkaissut mitään omintakeista tutkimusta Caesarista. Ja kun kaikki asiantuntijat hyvin kyllä tietävät hänen leikkilisen tapansa varustaa teoksensa vallan yksityiskohtiin menevillä, vieläpä oletettujen kertojain elämänvaiheita kuvaavilla esipuheilla, joilla hän koetti antaa — ja tässä usein onnistuikin — kertomuksillensa uskottavan todellisuuden leiman, niin voisi lukija syystä epäillä tämänkin muinaistieteellisen matkan olevan pelkkää tieteellistä keikarimaisuutta.

Niin ei kuitenkaan ole asian laita. Mérimée'n julkaistusta kirjeenvaihdosta näemme, kuten teoksessani "Prosper Mérimée ja hänen elämäkertansa" olen osoittanut, että hänellä tosiaankin oli tarkkoihin ja monivuotisiin tutkimuksiin perustuva teos Caesarista puolivalmiina. Mutta kun keisari Napoleon III, jonka perheessä Mérimée läheisimpinä seurusteli lähes parikymmentä vuotta, oli ryhtynyt saman sankarin historiaa tutkimaan, niin jätti kohtelias hovimies omat käsikirjoituksensa ja muistoonpanonsa kruunatun tieteilijän ja ystävänsä käytettäväksi. Näin jäi Mériméeltä julkaisematta myöskin nämä syksyllä 1830 tehdyt muistoonpanot, joita Napoleon III sen sijaan tietysti käytti tunnettua Caesar-tutkimustansa varten.

Voimme siis jotenkin varmasti luottaa siihen, mitä hän Espanjanmatkansa tarkoituksesta Carmenin alussa kertoo. Varsin luonnolliselta tuntuu myöskin, että hänellä tällä retkellensä katseli useimmat kaupungit Espanjassa, jonka pääkaupungissa hän oleskeli pitemmän aikaa ja näki niinkään sen vuotiset härkätäistelut. Yksityisissä kirjeissensä kertoo hän uteliaisuudesta seurustelleensa kuuluisimpien härkätäistelijain kanssa Madridissa.

Kun näitä härkätäisteluita tiettävästi on toimeenpantu vuosittain muissakin Espanjan suuremmissa kaupungeissa, on varsin luultavaa, että hän oli mukana sellaisissa myöskin Sevillassa, mihin tekijä on Carmenin tapahtumat pääasiallisesti sijoittanut.

Tämän verran totuutta on tähän saakka tiedetty tämän jännittävän kertomuksen pohjana olleen, jossa kuvataan Carmen nimisen mustalaistytön ja baskilaisen aatelismiehen, ratsuväen korpraalin don José Navarron surullisesti päättyvä rakkaudentarina.

Äskettäin on kuitenkin parisiilainen sanomalehti *Le Matin* sisältänyt Carmenista kirjoituksen, jonka eräs tšekäläinen lehti viime elokuun lopulla (27/8) julkaisi, ja jossa väitetään, että tämä mustalaistytö todellakin on elänyt Sevillassa Mérimée'n aikana, ollut suhteissa José Navarron kanssa ja saanut surmaniskunkin tämän tikarista.

Mainittu parisiilainen lehti julkaisee kirjoituksen "Todenperäinen tarina Carmenista", jonka tekijäksi se ilmoittaa sanomalehdentoimittaja Léon Roger'in vaimon rva Mintz Nadiushkan. Tämä nuori rouva väittää olevansa Mérimée'n ja säveltäjä Bizet'in ikuistaman Carmenin tyttärentyttären tytär. Hän sanoo vanhemmiltansa kuulleen isoäitinsä elämäntarinan alusta loppuun.

Carmenin mustalaisnimi olisi ollut Ar Mintz (kesyttämätön) Nadiushka; suku oli muka kotoisin Gibraltarin seuduilta, missä se eläti itsensä m.m. salakuljetuksella. Myöskin Carmen oli jo nuoresta työstä alkaen ollut mukana näillä vaarallisilla retkillä, joilla hän oli tutustunut mustalaiseen Yaleon, jonka kanssa hän oli avioliitossa, kunnes Yaleo (Garcia le Borgne eli Silmäpuoli tässä Mérimée'n novellissa) sai surmansa taistelussa santarmeihin kanssa eikä uuden rakastajansa don José Navarron kädestä, kuten novellissa.

Tämän niminen korpraali on Mintz Nadiushkan kirjoituksen mukaan ollut Carmenin rakastaja; mutta mustalaiset kutsuivat häntä Issar Abgoaksi. Hän oli muka hyvästä navarralaisesta perheestä, opiskeli Pampelonassa ja aikoi ensin papiksi, mutta joutui rajun ja kevytmielisen luonteensa vuoksi sotaväkeen; kun Carmen oli vangittu salakuljetuksesta ja viety Tarifan vankilaan, joutui tämä kauneudelle altis korpraali hänen vartijaksensa ja päästi hänet pakenemaan niinkuin Mérimée'n novellissakin kerrotaan. Tästä aiheutui rakkauden liitto, jonka johdosta don José pakeni mustalaisten luo ja liittyi heihin. Jonkun vuoden kuluttua luuli don José saaneensa kyllin mustasukkaisuuden aiheutta Carmenia kohtaan (pikadorinko vuoksi kuten Mérimée'n novellissa, sitä ei mainita) ja surmasi hänet.

Sitä ennen oli Carmen muka synnyttänyt tyttären, joka joutui naimisiin erään Diarko nimisen vaeltavan soittelijan kanssa, jonka tytär Tekla rakastui rehelliseen englantilaiseen sotilaaseen

(Gibraltarin linnaväkeä) nimeltä Harry Greshan; tästä avioliitosta, joka purkautti siten että Harry G. lähetettiin Intiaan ja sai siellä surmansa, syntyi muka Mintz Nadiushka, Leon Roger'in puoliso, joka äitinsä isältä Diarkolta oli saanut opetusta laulussa ja 20-vuotiaana kokeili Bizet'in säveltämässä "Carmen"-operassa. Sittemmin kertoo Mintz Nadiushka esiintyneensä Amerikassa ja olleensa Valparaisossa maanjäristyksen aikana (16/8 1906), minkä johdosta sanomalehdet ilmoittivat hänen kuolleeksi, mutta sallimus pelasti hänet julistamaan nämät totiset totuudet isoäidistensä Ar Mintz *Carmen* Nadiushkasta.

Näin kertoo pariislainen lehti, jonka laskuun tämä muuten hauska tarina saa puolestamme jäädä, kun meillä ei ole tilaisuutta sitä millään tavalla tarkistaa.

Semmoisenaan on Carmen jännittävä, voimakas kertomus, jota kaikki arvostelijat ovat pitäneet etevän novellikirjailijan parhaimpina ja joka jo aikoja on tullut käännettyksi useimmille Euroopan kielille.

Suomentaja.

I.

Olin aina epäillyt, etteivät maantieteilijät ole oikein tunteneet asiaa otaksuessaan Mundan taistelutantereen sijainneen Bastuli-Poenin seuduilla, nykyisen Mondan läheisyydessä eli, toisin sanoen, noin kaksi lieutä Marbellasta pohjoiseen päin.

Mikäli olin käsittänyt nimettömän historioitsijan kirjoittamaa *Bellum Hispanense* (Espanjan sota) nimistä teosta ja Ossunan herttuan erinomaisesta kirjastosta saamiani lisätietoja, oli tämä historiallinen paikka haettava Montillan ikimuistettavilta seutuilta, missä Caesar viimeisen kerran taisteli tasavallan sankarien kanssa tilinteosta tahi kaksinkertaisesta vallasta.

Alussa syksyä v. 1830 oleskelin Andalusiassa ja tein pitkän matkan poistaakseni ne epäilykset, jotka minua tämän paikan määräyksen suhteen yhäti kalvoivat. Lähimmässä tulevaisuudessa on aikomukseni julkaista kirjoitus, joka toivoakseni poistaa kaiken epävarmuuden asiassa ainakin kaikkien rehellisten muinaistutkijain mielestä.

Odottaessani hetkeä, jolloin tutkimukseni vihdoinkin ratkaisee lopullisesti tämän koko Europan oppinutta maailmaa jännittävän kysymyksen, tahdon kertoa teille pienen tarinan, joka ei mitenkään vaikuta Mundan taistelutantereen sijaitsemista koskevan kysymyksen ratkaisuun.

Cordovassa vuokrasin oppaan ja pari ratsuhevosta lähteäkseni matkalle; tavaroita oli minulla mukana ainoastaan Caesarin lisäselitykset ja pari paitaa. Väsyneenä, janoon nääntymäisilläni ja paahtavan auringon polttamana vaelsin eräänä päivänä Cachenan tasaisella ylängöllä, toivoen hiiteen sekä Caesarin että Pompeijuksen pojan, kun äkkiä huomasin melkoisen matkan päässä siltä polulta, jota olin seurannut, saraheinää ja kaislaruokoa kasvavan, pienen niityn pälvän. Se todisti minulle, että niillä paikoin löytyi joku lähdesuoni. Niittyä lähestyessäni huomasin sen suo-nevaksi, johon eräs Sierra de Coblalta, kahden korkean louhen välisestä solajyrkänteestä alas syöksevä vuorivirta laski vetensä.

Tuolla alhaalla täytyi siis löytyä kirkasta vettä, ilman iilimatoja ja sammakkoja, ja luultavasti myöskin joku varjoisampi paikka kallioiden keskellä. Solalle tultua hirtahti ratsuni, jolle joku toinen heti vastasi lähteeltä päin. Tuskin olimme kulkeneet sataa askelta eteenpäin, kun sola äkkiä laajeni ja eteeni aukeni ympäröivien korkeiden kalliolouhien siimestämä luonnonympyriäinen kenttä. Hauskempaa lepopaikkaa oli matkailijan mahdollon löytää. Jyrkkien louhien päältä syöksyi kohiseva vuoripuro pieneen altaaseen, jonka pohjalla paistoi lumivalkoinen hiekka. Viisi, kuusi kaunista rautatammea kasvoi sen tuulelta suojatuilla ja lähdeveden kostuttamalla reunoilla suoden varjoa tuuhean lehvistönsä alla.

Hieno, kiiltävä ruohisto altaan ympärillä taas tarjosi väsyneelle paremman vuoteen kuin mitä hän kymmenen lieun kehässä olisi voinut saada missään hotellissa.

Minulle ei kuitenkaan tullut kunnia tämän kauniin paikan keksimisestä. Ruohistolla lepäsi näet jo eräs mies, joka minun tullessani nähtävästi nukkui. Hevosten hirtunnasta havahtuen nousi hän ylös ja riensi ratsunsa luo, joka isäntänsä nukkuessa oli käynyt hyvällä laiturilla lähteen ympäristössä. Muuten oli hän nuori, reipas ja keskikokoinen, mutta tukeva ja katsannoltansa synkeän ylväs mies. Hänen alkuansa ehkä kauniin hipiänsä oli päivän helle paahtanut ruskeaa tukkaa tummemmaksi. Toisella kädellä hän piti ratsuansa suitsista, toisella kuparinväristä vallipyssyänsä. Täytyy tunnustaakseni, että tuo ase ja miehen metsistynyt ulkomuoto alussa hieman säikähdytti minua. Mutta rosvousta en peljännyt, sillä

vaikka olinkin kuullut puhuttavan ryöväreistä, en sellaisia vielä ollut koskaan tavannut. Sitä paitsi olin nähnyt lukuisain rehellisten talollisten toripäiville lähtiessään aseestautuvan hampaihin saakka, jonka vuoksi pyssy ei vielä suinkaan oikeuttanut epäilemään tuntemattoman kuntoa.

Ja mitäpä hän minun paidoillani ja elzevir-niteilläni olisikaan tehnyt? Sentähden tervehdin pyssymiestä tuttavallisella pään nyökähdyksellä ja kysyin hymyellen olinko keskeyttänyt hänen unensa. Mitään vastaamatta hän tarkasti minua kiireestä kantapäähän ja näytti tarkastukseensa tyytyväiseltä; samoin teki hän lähdeä lähestyvälle oppaalleni, joka nähtävästi kalpeni ja pysähtyi huomattavasti peljästyneenä. Huono yhtymys, ajattelin minä. Mutta viisainta oli kuitenkin pysyä vallan levollisena. Hyppäsin alas ratsun seljältä ja käskin oppaani riisua suitset hevosiltamme; kyykistyen lähteen luo huuhdoin siinä kasvoni ja käteni, jonka jälkeen laskeusin vatsalleni ja join hyvän kulauksen kuin Gideonin sotamiehet ennen muinoin.

Samalla tarkastin opastani ja tuntematonta pyssymiestä. Edellinen lähestyi kovin vastahakoisesti; jälkimäisellä ei näyttänyt olevan mitään pahoja aikeita meitä kohtaan, koskapa hän oli laskenut hevosensa taas valloilleen ja suunnannut äsken vaakasuorassa asennossa olleen pyssynsä maata kohti.

Mielestäni ei minulla ollut mitään syytä pahastua, vaikka mies ei minusta sen enempää välittänytkään, joten heittäysin ruohikolle ja kysyin avosydämisesti tuntemattomalta, sattuiiko hänellä olemaan tuluksia. Samalla vedin sikaarikoteloni esille. Mitään vastaamatta kopeloi mies taskujansa, löysi tulukset ja kiirehti iskemään minulle tulta. Nähtävästi alkoi hän ihmistyä, sillä tulta iskettyään hän istahti minua vastapäätä, luopumatta kuitenkaan aseestansa. Sytytettyäni oman sikaarini valitsin parhaimman jäljelläolevista ja kysyin tupakoitsiko hän vai?

"Kyllä, senjor", hän vastasi. Tämä oli hänen ensimmäinen sanansa, mutta siitä tavasta millä hän äänsi s:n sanassa senjor (herra), huomasi hänet kaukalaiseksi matkailijaksi niinkuin olin itsekin.[1]

"Tämän luulisin jotenkin hyväksi", sanoin tarjotessani hänelle oikean havanalaisen sikaarin.

Hän kiitti vähäisellä päänyökähdyksellä, sytytti sikaarinsa, nyökkäsi toisen kerran kiitokseksi ja alkoi poltella nähtävästi sangen suurella nautinnolla.

"Ah!" hän huudahti puhaltaen ensimmäiset savut suun ja sieramien kautta, "onpas siitä aikoja, kun olen tupakoinut!"

Jos espanjalainen tarjoaa jollekulle sikaarin ja tämä ottaa sen vastaan, on sillä maassa sama ystävällinen merkitys kuin Venäjällä suolan ja leivän tarjoomisella. Mies osoittausikin puheliaammaksi kuin koskaan rohkenin toivoakaan. Mutta vaikka hän sanoikin olevansa kotoisin Montillasta näytti hän tuntevan seudut verrattain huonosti. Niinpä ei hän tiennyt tämän ihanan laaksonkaan nimeä eikä voinut mainita nimeltä ainoatakaan kylää lähiseutuvilla. Sitten utelin oliko hän nähnyt ympäristössä mitään muurin raunioita, laajempia tiilikasoja tai veistettyjä muistokiviä, mutta sellaisista ei hän ollut koskaan tullut välittäneeksi. Sen sijaan näyttäisi hän taitavaksi hevosmieheksi, teki muistutuksia ratsuani vastaan, mikä ei vaikea tehtävä ollutkaan, ja antoi selostuksen oman hevosensa sukujohdosta, todistaen sen olevan Cordovan hevossiitoslaitoksesta; se olikin jalo ja kestävä eläin, joka isäntänsä väitteen mukaan oli kerran jaksanut kulkea 30 lieutä päivässä; laskipa laukkaa tai ravia, oli se yhdentekevä. Keskellä kertomustaan pysähtyi mies äkkiä ikäänkuin olisi peljännyt puhuneensa jo liiaksi avomielisesti.

"Minulla sattui nim. silloin olemaan kovin kiire Cordovaan", lisäsi hän hieman hämillänsä. "Se oli oikeusjuttu, jonka johdosta minun täytyi puhutella tuomareja..."

Samassa katsahti hän oppaaseeni Antonioon, joka heti loi silmänsä maahan.

Lähde ja sen varjoisa ympäristö viehättivät minua niin, että muistin ne muutamat liikkiöviipaleet, jotka ystäväni Montillassa olivat pistäneet oppaani haarapussiin. Pyysin hänen ottamaan ne esille ja kutsuin vieraan osalliseksi tähän äkkiä valmistettuun ateriaan. Jos mies ei liene tupakoinut pitkään aikaan, niin ei hän nähtävästi ollut syönytään pariin päivään, hän ahmi näet kuin nälkäinen susi. Aloin luulla, että sallimus oli lähettänyt minut tuota poloista ravitsemaan. Oppaani sitä vastoin söi aivan vähän, joi vielä vähemmän eikä puhunut juuri mitään, vaikka jo alussa matkaamme oli osoittautunut mitä suurimmaksi suupaltiksi. Vieraan läsnäolo näytti häiritsevän häntä ja jonkunlainen epäluulo piti heidät loitolla toisistansa, vaikka minun oli mahdoton aavistaa syytä siihen.

Viimeiset leipäkyrsät ja liikkiöleikkeleet olivat jo hävinneet ja aterian jälkeen poltimme kumpikin toisen sikaarin; sitten käskin oppaani suitsimaan hevoset ja aioin sanoa jäähyvästit uudelle ystävälleni, kun tämä äkkiä kysyi "missä tarkoitukseni oli viettää seuraava yö."

Ennenkuin huomasinkaan oppaani tekevän kieltäviä merkkejä, ehdin vastata hänelle aikovani olla yötä Cuervon majatalossa.

"Huono talo teidän kaltaisellenne miehelle", sanoi hän. "Sinne olen minä aikonut ja jos sallitte minun saattaa teitä, niin matkustamme yhdessä".

"Varsin mielelläni", vastasin hänelle hypäten samalla ratsuni selkään.

Oppaaltani sain jälleen varoittavia silmäniskuja, mutta kohautin hänelle vain olkapäitäni vakuuttaakseni olevani täysin levollinen. Ja niin läksimme matkaan.

Antonion salaperäiset merkit, hänen levottomuutensa, muutamat vieraan lausumat varomattomat sanat, nuo 30 ratsastettua lieutä ja sitä koskevan selvityksen puutteellisuus olivat jo muodostaneet mielipiteeni uudesta matkatoveristani. Aloin olla varma siitä, että mies oli joko ryöväri tai kukaties ehkä rosvokin. Mutta mitä minä siitä? Tunsinhan espanjalaisten luonteen jo kyllin hyvin ollakseni aivan varma siitä, ett'ei minun tarvinnut peljätä mitään mieheltä, joka kerran oli syönyt ja tupakoinut kanssani. Hänen läsnäolonsa oli päinvastoin varmana suojeluksena kaikkia mahdollisia pahantekijöitä vastaan. Sitä paitse olin mielissäni siitä että kerrankin sain tutustua espanjalaiseen ryöväriin. Näitä ei joka päivä kohdata ja onpa oma viehätyksensäkin olla peljätyn olennon läheisyydessä, kun tietää hänet rauhalliseksi ja kesytetyksi.

Toivoin saavani vieraan vähitellen uskomaan minulle salaisuuksiansa ja johdin sen vuoksi oppaani silmänräpytyksistä huolimatta puheen rosvoamisiin valtamaantiellä. Tietysti puhuin näistä kaikella kunnioituksella. Andalusiassa retkeili silloin kuuluisa ryöväri José-Maria, jonka ryöstöistä kaikki tiesivät tarinoita. Olisikohan minulla José-Maria ehkä vieruskumppalinani? arvelin itsekseni ja kerroin hänelle, mitä ylistäviä juttuja olin tästä sankarista kuullut ja julki lausuin omankin ihailuni hänen uljuutensa ja anteliaisuutensa johdosta.

"José-Maria on suuri lurjus", sanoi vieras kylmästi.

"Noinko ankarasti mies itseänsä tuomitsee vai onko se olevinansa vaatimattomuutta hänen puoleltansa?" kysyin itseltäni; sillä mitä enemmän kumppaliani tarkastin, sitä paremmin sopivat häneen kaikki ne tuntomerkit, jotka olin lukenut José-Mariasta useiden andalusialaisten kylien porteilla. Se on hän! Samat vaaleat hiukset, siniset silmät, leveä suu, kauniit hampaat ja pienet kädet; pukuna hieno paita, hopeanapeilla varustetut samettiliivit ja valkoisesta nahasta tehdyt säärystimet, ratsu tummanruskea... Ei epäilemistäkään: se on hän. Mutta parasta, ett'ei ollut häntä tuntevinansa!

Niin saavuin majataloon. Se oli juuri sellainen, miksi se oli minulle kuvattukin s.o. kurjimpia mitä koskaan voi tavata. Yksi ainoa tupa, joka samalla kertaa oli keittiönä, ruokasalina ja makuuhuoneena. Tuli paloi keskellä lattiaa suurella laakakivellä ja savu tunki ulos tuvan katossa olevasta räppänestä tahi oikeammin jäi suurin osa savua väikkymään muutamia jalkoja maan pinnan yläpuolella. Permannolle oli seinän viereen levitetty viisi, kuusi muulinvuotaa matkustajien vuoteiksi. Parinkymmenen askeleen päässä talosta tahi oikeammin tästä ainoasta tuvasta oli jonkunlainen katos, jota käytettiin tallina. Tässä mainiossa majatalossa ei ainakaan tällä hetkellä ollut muita ihmisolentoja kuin vanha akka ja pieni 10-12 vuotias tyttö, molemmat noen karvaisia ja kamalan huonoissa pukimissa. Tuossa ovat siis ainoat jäännökset vanhasta Munda Boeticasta, ajattelin itsekseni. Oi Caesar! Oi Sextus Pompejus! kuinka te hämmästyisittekään, jos tähän maailmaan takaisin palajaisitte!

Huomatessansa matkatoverini huudahti vanha eukko hämmästyneenä:

"Kas, don José!"

Don José rypisti kulmiansa ja kohotti kätensä niin käskevästi, että eukko heti paikalla vaiken. Minä käännyin oppaani puoleen ja selitin hänelle salamerkeillä, ett'ei hänen tarvinnut antaa minulle minkäänlaisia tietoja miehestä, jonka kanssa aion yöni viettää. Illallinen oli parempi kuin luulinkaan. Pienelle, jalan korkuiselle pöydälle valmistettiin ateria, johon kuului vanha kukonpaisti riisipuuron ja espanjalaisen pippurin kanssa, sitten öljyssä viruvia ruskaruohoja ja lopuksi jonkunlaista sallaatia nimeltä *gaspacho*. Kolme näin höystettyä ruokalajia pakotti meidät ottamaan tiheitä kulauksia Montillan viinillä täytetystä leilistä, jonka sisällys osoittausi mainioksi. Huomattuani seinälle ripustetun mandolinin, joita Espanjassa näkee kaikkialla, kysyin illallisen jälkeen meitä palvelevalta tyttöseltä osasiko hän soittaa.

"En minä osaa", vastasi tyttö, "mutta don José soittaa ylen hyvin!"

"Ettekö hyväntahtoisesti laulaisi minulle jotakin", sanoin uuden tuttavani puoleen kääntyen; "espanjalaista kansallismusiikkia rakastan intohimoisesti."

"Niin kunnan mieheltä kuin te olette, joka tarjoillette minulle hyviä sikaarejanne, en voi kieltää mitään", vastasi don José hyväntuulisena, pyysi mandolinin ja alkoi laulaa säestäen itse lauluansa. Hänen äänensä oli kova, mutta kuitenkin miellyttävä, ja nuotti eriskummallisen alakuloinen; sanoja en ymmärtänyt vähääkään.

"Mikäli voin ymmärtää", huomautin hänelle, "ei tuo ole mikään espanjalainen laulu, vaan muistuttaa niitä *Zorzicos*-säveliä, joita olen kuullut laulettavan baskin kielellä rajamaakunnissa." [2]

"Aivan oikein", vastasi don José synkkämielisesti. Sitten hän laski mandolinin permannolle, risti kätensä rinnan yli ja jäi tuijottamaan valkeaan omituisen surullisen näköisenä. Pienelle pöydälle asetetun lampun valossa muistuttivat hänen samalla jalot ja hurjat kasvonsa Miltonin saatanaa. Niinkuin tämäkin mielti toverini ehkä jättämänsä kotiseutua ja sitä maanpakoa, johon hän rikoksensa takia oli joutunut. Yritin jälleen alottaa keskustelumme, mutta hän ei vastannut mitään, vaan istui yhäti murheellisiin ajatuksiinsa vaipuneena. Eukko oli jo nukahtanut tuvan nurkkaan tehdyille nahkavuoteelle. Tyttönen oli tehnyt hänelle seuraa samassa kauniimmalle sukupuolelle varatussa karsinassa. Oppaani nousi ylös, pyytäen minua seuraamaan talliin. Mutta tämän kuullessansa havahtui don José aivan äkkiä kysyen häneltä tuimasti, minne hän aikoi:

"Talliin," vastasi opas.

"Mitä sinulla siellä on tekemistä? Ovathan hevoset ruokitut. Nuku vain täällä ... herrasi sallii sen."

"Pelkään herran hevosen sairastuneen ja tahtoisin, että herra itse tulisi sitä katsomaan. Ehkä herra tietäisi, mitä sille on tehtävä."

Antonio tahtoi nähtävästi puhua kanssani kahdenkesken; mutta minä en huolinut antaa epäilyksen aihetta don Josélle, koska mielestäni oli nykyisessä tilassamme viisainta olla täydellisesti häneen luottavinansa. Vastasin siis Antoniolle, ett'en ymmärtänyt hevosten tauteja, vaan halusin saada nukkua rauhassa. Don José seurasi häntä talliin ja palasi sieltä pian yksin takaisin. Hän selitti, ett'ei hevoselta puuttunut mitään, vaan että oppaani piti sitä kallisarvoisena, että hän hieroi sitä takkinsa liepeellä saadaksensa sen hikoilemaan ja aikoi viettää yönsä tässä suloisessa puuhassa.

Sillä välin olin heittäytynyt muulin vuodalle lepäämään ja peiteltyt itseni huolellisesti päällysnutullani. Pyydettyänsä minulta anteeksi, että hän rohkeni levätä vierelläni, paneusi don José oven eteen maata uusittuansa sankkiruudin pyssyynsä jonka hän asetti päänalustana olevan haarapussinsa alle. Viisi minuuttia sen jälkeen kuin toivotimme hyvää yötä toisillemme, nukahdimme molemmat syvään uneen.

Luulin olevani kyllin väsynyt nukkuakseni yöni tällaisellakin vuoteella. Mutta jo tunnin kuluttua heräsin ensi unestani kovin ikävien syyheliemien johdosta. Niin pian kuin olin saanut selville näiden laadun nousin ylös siinä uskossa, että oli viisaampaa viettää loppuyö ulkona tähtikirkkaan taivaan alla kuin tässä tilyssä majatuvassa. Varpailani hiipien pääsin ovelle, harppasin yli don José'n, joka nukkui vanhurskaan unta ja menettelin niin viisaasti, että pääsin ulos herättämättä ketään unestansa. Oven ulkopuolella oli leveä lavitsa; sille heittäysin pitkäkseni ja valmistausin parhaimpani mukaan nukkumaan siinä. Aioin juuri sulkea silmäni toistamiseen, kun olin näkeväni hevosta taluttavan miehen varjon äänettömästi kulkevan ohitseni. Nousin istualleni ja olin tuntevinani Antonion. Hämmästyneenä siitä, että hän tähän aikaan oli lähtenyt liikkeelle tallista, nousin seisolleni ja menin häntä vastaan. Minut huomattuaan hän seisahtui heti paikalla.

"Missä hän on?" kysyi Antonio hiljaa.

"Tuvassa ... hän nukkuu ... eikä näytä pelkäävän luteita. Mutta minne sinä tuota hevosta viet?"

Samassa huomasin Antonion huolella sitoneen hevosen jalat vanhoihin ryysyihin, ett'ei kavioiden kopsa kuuluisi tallista pihalle tultua.

"Puhukaa Jumalan nimessä hiljempää", supatti Antonio. "Ette tiedä, millainen mies hän on! Se on Andalusian mainioin ryöväri José Navarro. Olenhan minä koko päivän antanut teille varoitus-merkkejä, mutta te vain ette ole tahtonut ymmärtää mitään."

"Vähät minä siitä, onko hän ryöväri tai ei", sanoin minä; "meitä hän ei ole ryövännyt ja lyönpä vetoa, ett'ei hänellä ole sellaisia aikeitakaan."

"Mahdollista, mutta hänen kiinniottajansa saa 200 tukaattia palkintona. Puolentoista lieun päässä täältä on peitsimies-osasto majoitettuna ja sieltä noudan ennen huomenen koittoa muutamia kelpo poikia vangitsemaan hänet. Olisin ottanut hänen ratsunsa, mutta se on niin vihainen, ett'ei sitä voi lähestyä muut kuin Navarro itse."

"Vieköön sinut hitto!" huudahdin minä. "Mitä pahaa on tuo miespoloinen sinulle tehnyt, koska aiot ilmiantaa hänet? Ja oletkos edes varma siitä, että hän todella on tuo puheina oleva ryöväri?"

"Olen, ihan varma. Äsken minua talliin seuratussensa sanoi hän: 'Sinä näytät tuntevan minut. Mutta jos ilmaiset minut herrallesi, niin halkaisen pääkallosi!...' Jääkää te hänen luoksensa, herra, jääkää. Teidän ei tarvitse peljätä mitään. Niin kauvan kuin hän tietää teidän olevan täällä, ei hän epäile

mitään."

Näin puhellen olimme loitonneet siksi kauvas tuvalta, ett'ei hevosen kenkien kopse enää voinut kuulua sinne. Silmänräpäyksessä irroitti Antonio rievut ratsunsa jaloista ja valmistausi hyppäämään sen selkään. Turhaan koetin pidättää häntä pyynnöillä ja uhkauksilla.

"Minä olen köyhä raukka", intti hän; "200 tukaattia on paljo rahaa, ja sitä paitse on tässä kysymys seudun vapauttamisesta moisen syöpäläisen kynsistä. Mutta olkaa varuillanne: jos Navarro havahtuu, niin hän tempaa pyssynsä ja tähtää teitä! Olen jo tullut liian kauvas kääntyäkseeni enää takaisin. Toimikaa te kuin parhaiten voitte."

Veitikka oli jo satulassa, kannusti ratsuansa ja hävisi pian hämärän helmaan.

Oppaani menettely suututti minua kovin ja teki minut levottomaksi. Hetken mietittyäni asiaa päätin palata tupaan takaisin. Don José nukkui yhä levähtäen nähtävästi monien valvottujen seikkailupäivien väsymyksestä. Olin pakotettu ravistamaan häntä tuimasti, saadakseni hänet hereille. En ikinä unhota hänen hurjistunutta katsettansa ja sitä liikettä, millä hän heti tavoitti pyssyänsä, jonka varovaisuudesta olin nostanut jonkun matkan päähän sängystä.

"Suokaa anteeksi, että herätin teidät," sanoin, "mutta minun täytyy tehdä teille ikävä kysymys: ilahduttaisiko se teitä, jos tänne äkkiä ilmestyisi puolitusinaa peitsimiehiä?"

Hän hypähti ylös ja ärjäsi hirmuisella äänellä:

"Kuka teille sen on sanonut?"

"Samapa se, kuka sen on sanonut, kunhan se totta on."

"Oppaanne on minut pettänyt... Mutta sen saa hän vielä maksaa. Missä hän on?"

"En tiedä... Luultavasti tallissa ... mutta joku kuiskasi sen minulle..."

"Kuka? kuka sen sanoi teille?... Eukko sitä ei ole voinut sanoa."

"Eräs outo mies... Mutta pitemmittä mutkitta, sanokaa, onko teillä syytä livahtaa tiehenne ennen peitsimiesten tuloa vai ei?... Jos syytä on, niin elkää menettäkö aikaa... Joll'ei ole, niin pyydän anteeksi, että herätin teidät kesken untanne... Ja toivotan uudelleen hyvää yötä!"

"Ah, sitä opastanne, sitä opastanne! Alussa minä häntä epäilinkin, mutta ... hänen laskunsa on hyvä ... ja vaatii tilintekoa!... Hyvästi siis, herra, Jumala palkitkoon teille velkani. En minä aivan niin kelvoton mies ole kuin luulette, niin, vielä minussa on jotakin, mikä ansaitsee jalon miehen sääliä... Hyvästi, herra!... Valitan vain, ett'en voi palkita teille hyvyttänne."

"Mahdolliset pienet palvelukseni ovat palkitut, jos vain lupaatte, don José, ett'ette epäile ketään ettekä mieti mitään kostoja. Kas, tuossa sikaareja matkallenne! Onnea matkalle!" lisäsin ojentaessani hänelle käteni.

Hän puristi sitä mitään vastaamatta, otti pyssynsä ja haarapussinsa, sanoi jotakin emännälle murteella, jota en voinut ymmärtää, ja juoksi talliin. Muutama minuutti sen jälkeen kuulin hänen nelistävän pois salolle päin.

Minä heittäysin jälleen lavitsalle pitkäkseni, mutta en saanut unta. Mietin olinko tehnyt oikein pelastaessani virkavallan käsistä ryövärin, ehkä vielä murhamiehen, ja tehdessäni sen ainoastaan siksi, että olin syönyt hänen kanssaan liikkiötä ja valensialaiseen tapaan valmistettua riisiä. Enkö minä vuorostani ollut pettänyt opastani, joka oikeastaan vain ylläpiti lain pyhyttä? Enkö ollut saattanut häntä rikoksenteikijän koston alaiseksi? Mutta entäs vierasvaraisuuden velvollisuudet!... Metsäläisten ennakkoluuloja vain! Minun niskoilleni joutuvat näin kaikki tuon pakoon päässeän ryövärin vastaiset rikokset. Mutta onko se vain ennakkoluuloa tuo omantunnon vaisto, joka pakottaa toimimaan ilman järkeilevää harkintaa? Tästä arkaluontoisesta tilasta en ehkä voi pelastua ilman tunnonvaivoja ja katumusta.

Häilyin yhäti täydellisesti epävarmana menettelyni siveellisestä laadusta, kun puoli tusinaa huovia äkkiä ilmestyi Antonion kanssa, joka viisaasti pysytteli heidän takanansa. Minä astuin heti heidän eteensä ja ilmoitin, että ryöväri oli pujahtanut pakoon jo pari tuntia sitten. Santarmiosaston päämies kyseli asiaa myöskin emännältä, joka tunnusti tunteneensa hänet José Navarrokseksi, mutta yksin asuen ei hän ikinä olisi uskaltanut panna henkeänsä alttiiksi ilmiantamalla häntä. Lopuksi lisäsi hän, että Navarron tapana oli aina lähteä heiltä tiehensä jo puoliyön aikana.

Minun taas täytyi tehdä retki lähimmän tuomarin luo, jolle passini oli näytettävä ja selvitys asiasta

annettava, ennen kuin pääsin jatkamaan muinaistieteellisiä tutkimuksiani.

Antonio näytti kantavan vihan kaunaa minua kohtaan ja epäilevän minun riistäneen häneltä nuo 200 tukaattia. Kuitenkin erosimme Cordovassa hyvinä ystävinä ja lähtiessäni annoin hänelle niin paljon juomarahaa kuin matkakassani suinkin vain myönsi.

II.

Cordovassa vietin sitten muutamia päiviä. Olin näette luullut, että dominikaaniluostarin kirjasto sisältäisi hauskoja lisätietoja vanhasta Mundasta. Kunnon isät vastaanottivat minut sangen ystävällisesti; päivät vietin siis luostarissa ja illoin käyskelin kaupungilla. Auringon laskun aikana keräytyy Cordovassa aina paljo joutilasta väkeä laiturikadulle, joka menee Guadalquivirin oikeaa rantaa. Siellä saatte hengittää hajua nahkuritehtaasta, jolla vieläkin on vanha maineensa maassa; mutta palkinnoksi voitte nähdä mitä hauskimman näytännön.

Hiukan ennen angelusta (iltarukousta) kokoutuu suuri joukko naisia joen rannalle, alilaiturille, jonka yläpuolella kohoo toinen verrattain korkea rantasilta. Niin pian kuin angelus on soinut, katsotaan iltayö alkaneeksi. Kellon viime kertaa soidessa riisuutuvat kaikki naiset ja menevät virtaan kylpemään. Voi sitä huutoa ja naurua ja hirmuista meteliä! Ylälaiturilla katselevat miehet harilla silmin kylpijättäriä, voimatta kuitenkaan nähdä paljo mitään. Kuitenkin saavat nuo valkoiset ja hämävät muodot, jotka kuvastuvat virran tumman siniseen kalvoon, runollisten miesten mielikuvituksen heräämään ja helposti voikin kuvitella, että itse Diana kylpee siellä nymfiensä kanssa tarvitsematta peljätä Acteonin kohtaloa.

Eräänä päivänä olivat muutamit veitikat lahjoneet tuomiokirkon soittajan, niin että tämä soitti angeluksen kaksikymmentä minuuttia ennen määrättyä aikaa. Vaikka hämärä ei ollutkaan vielä alkanut kävivät impyset, jotka luottivat enemmän angelussoittoon kuin aurinkoon, arvelematta veteen ja kylpivät kaikessa tunnonrauhassa ja tavallisessa, ohuimmassa pukimessa. Cordovassa ollessani täytti soittaja täsmällisesti velvollisuutensa ja hämärä oli niin pimeä, että ainoastaan kissan silmät voivat eroittaa vanhimman hedelmäkauppiattaren Cordovan kauneimmasta ompelijatartytöstä.

Eräänä iltana, kun jo oli aivan hämärä, istuin tupakoiden ratasillan luona, käsipuihin nojautuen, kun eräs nainen nousi ylös alilaiturilta tulevia rappusia ja istahti viereeni. Tukassa hän kantoi suurta jasmiinikimppusta, jonka kukkasivat ympärillensä huumaavan tuoksun. Muuten hän oli puettu yksinkertaiseen, ehkäpä köyhään pukuun niinkuin useimmat ompelijatartytöt illalla ovat. Säätyläisnaiset käyttävät mustaa pukua ainoastaan aamulla, illalla pukeutuvat he aina *à la francesca* (ranskalaisen kuosin mukaan).

Tultuansa luokseni pudotti nuori kylpijätär pään yli heitetyn mantiljansa olkapäille ja tähtöisten himmeässä tuikkeessa näin, että hän oli pieni, nuori, sirovaltainen ja sangen suurisilmäinen tyttö. Heti paikalla viskasin pois sikaarini. Hän ymmärsi tämän aito ranskalaisen kohteliaisuuden ja sanoi kohta pitävänsä tupakan savusta, vieläpä polttavansa joskus itsekin, jos sattui saamaan kyllin mietoja paperosseja. Onneksi sattui minulla olemaan muutamia tällaisia ja niinpä riensin ojentamaan hänelle koteloni. Hän suvaisikin ottaa siitä yhden ja sytytti sen palavan langan nenästä, jonka eräs lapsi tarjosi käytettäväksemme muutamasta sou'sta (viisipennisestä).

Yhdessä tupakoiden tarinoimme siinä kotvan aikaa, kaunis kylpijätär ja minä; rantakadulla ei näkynytkään paljo ketään muita. Luulin olevan vallan säädyllystä kysyä häneltä tahtoiko hän tulla kanssani lähimpään neveriaan (kahvilaan)[3] nauttimaan annoksen jäätelöä. Hiukan esteltyänsä suostuikin hän ehdotukseeni, mutta tahtoi sitä ennen tietää, paljoko kello jo oli. Annoin taskukelloni lyödä tunnit ... ja tämäkös näytti huvittavan häntä.

"Kaikenlaisia keksintöjä teillä ulkolaisilla onkin! Mistä maasta olette te kotoisin? Luultavasti Englannista?"[4]

"En, ranskalainen minä olen ja muuten nöyryn palvelijanne. Te olette tietystikin cordovalaisia, neiti, vai pitääkö minun ehkä kutsua teitä rouvaksi?"

"En, en ole cordovalaisia."

"Mutta ainakin andalusialaisia. Olen kuulevinani sen pehmeästä puhetavastanne."

"Jos te niin hyvin arvaatte ihmiset jo puhetavasta, niin arvannette kai myöskin, kuka minä olen."

"Arvelen teidän olevan Jeesuksen maasta, pari askelta paratiisista."

(Tämän kuvannollisen kohteliaisuuden, jolla tarkoitetaan Andalusiaa, olin kuullut tunnetulta picadorilta, ystävältäni Francisco Sevillalta.)

"Ah ... paratiisista!... Täkäläiset ihmiset väittävät, ett'ei paratiisi ole meitä varten."

"Olisitteko siis ehkä maurilainen, tahi..." (tämän lausuin empien, uskallanko sitä sanoakaan) "juutalaista rotua."

"En, en! Näettehän, että olen mustalaisia. Tahdotteko, niin ennustan teille *la baji*. Ettekö ole kuullut puhuttavan Carmencitasta? Minä se olen."

Siihen aikaan — siitä on nyt jo viisitoista vuotta — olin vielä sellainen vääräuskolainen, ett'en pelosta väistynyt noidan tieltä. Oivallista, ajattelin vain; viime viikolla söin illallista maantieryöväarin seurassa ja nyt syön jäätelöä pahalaisen palvelijattaren kanssa. Matkustaessa pitää kokea kaikkea. Sitä paitse oli minulla erityinen syyni ylläpitää tuttavuuttani Carmencitan kanssa. Koulusta päästyäni olin, häpeä sanoa, menettänyt jonkun aikaa salaisten tieteiden tutkimiseen ja olinpa useita kertoja koettanut loihkia esille henkiäkin pimeydestä. Tosin olin jo aikoja sitten saanut kylläkseni tällaisista tutkimuksista, mutta kuitenkin säilyi minussa jonkunlainen uteliaisuus kaikkea taikauskoa kohtaan; sen vuoksi kuvittelin heti erittäin hauskaksi saada tietää, mihin saakka taikausko oli kehittynyt mustalaisten keskuudessa.

Yhäti keskustellen saavuimme *neveriaan* ja istuimme pian pienen pöydän ääressä, jota valaisi lasipulloon pistetty kynttilä. Nyt voim kaikessa rauhassa tarkastella gitana- (mustalais) tyttöäni, ell'en välittänyt muutamista kunniallisista ihmisistä, jotka jäätelöä syödessään näyttivät kummeksivan nähdessänsä minut niin hyvässä seurassa.

Epäilen kovin oliko neiti Carmen puhtasrotuinen mustalainen; ainakin oli hän sanomattoman paljo kauniimpi kuin kaikki ne mustalaiset, joita ikinä olen tavannut. Jos nainen mieli olla kaunis, tulee hänen espanjalaisten mielestä yhdistää kolmekymmentä hyvää ominaisuutta taikka, jos niin tahdotaan, pitää hänet voida kuvata kymmenellä laatusanalla, joista jokainen soveltuu kolmeen osaan hänen olennossaan. Hänellä tulee esim. olla kolmet tummat: silmät, silmäterät ja kulmakarvat; samoin kolmet hienot: sormet, huulet ja suortuvat j.n.e. Lopusta saatte tiedot Brantômen kronikasta.

Carmenilla ei ollut niin monta täydellisyyttä. Hänen yksivärinen ihonsa oli kovin vaskenkarvainen. Silmät olivat vinot ja ihmeteltävän läpitunkevat; huulet hieman paksut, mutta kaunispiirteiset, ja näiden takaa välkkyivät mantelinvalkoiset hampaat. Hiukset olivat hiukan karheat, mutta pitkät ja kiiltävän mustat eli oikeammin välkkyivät ne sinertävän mustilta kuin korpin siivet. Ett'en väsyttäisi lukijaa liian monisanaisella selityksellä, mainitsen vain lyhyesti, että jokaisen vajavaisuuden täydellisenä vastapainona oli hänessä joku hyvä avu. Hän oli omituinen ja vielä kaunotar, joka alussa hämmästytti, mutta jota ei koskaan voinut unhottaa. Silmien ilme oli samalla kiihkoinen ja niin villi, ett'en ole sen jälkeen toista samanlaista tavannut. Mustalaisen silmä on hukan silmä, sanoo espanjalainen sananlasku, joka todistaakin tarkkaa havaintokykyä. Ell'ei teillä ole tilaisuutta käydä Eläintarhassa katsomassa hukan silmiä, niin katsokaa kissaanne, kun se väijyy varpusta.

Tietysti olisi ollut naurettavaa vaatia häntä ennustamaan täällä kahvilassa. Senpä vuoksi pyysinkin lupaa saattaa kauniin noita-impeni kotiinsa. Tähän hän verrattain helposti suostuikin; halusi vain sitä ennen saada tietää, kuinka myöhäinen nyt oli ja pyysi minun lyöttämään taskukelloani.

"Onko tämä todellakin kultakello?" hän kysyi katsellen sitä tavattoman tarkkaavasti.

Oli jo täysi yö, kun lähdimme taivaltamaan hänen asuntoansa kohti. Myymälät olivat jo suljetut ja kadut melkein autiot. Mentyämme yli Guadalquivir-joen sillan suuntasimme kulkumme etäisimpään etukaupunkiin ja pysähdyimme erään talon edustalle, joka ei suinkaan palatsilta näyttänyt. Kolkutettuamme tuli eräs lapsi avaamaan ovea. Carmencita lausui hänelle muutamia sanoja minulle oudolla kielellä, joka, kuten myöhemmin sain kuulla, oli Espanjan mustalaisten murretta ja käy nimillä *rommani* eli *chipe calli*.

Lapsi hävisi hetipaikalla tiehensä jättäen meidät kahdenkesken suureen asuinsuojaan, jonka kalustona oli pieni pöytä, pari tuolia ja joku kirstu. Näiden lisäksi mainittakoon vielä vesiruukku, kasa appelsiineja ja kimppunen sipulia.

Niin pian kuin olimme jääneet kahdenkesken otti mustalaistyttö kirstustansa kuluneen korttipakan, mainettineulan, kuivaneen kameleontti-sisiliskon ja muutamia muita ennustaessa välttämättömiä esineitä. Sitten pyysi hän minua tekemään jollakin rahalla ristinmerkin vasempaan käteeni, jonka jälkeen taikatempuut alkoivat. Lienee tarpeetonta tehdä selkoa hänen ennustuksistansa; muuten näkyi jo hänen menettelytavastansa selvään, että hän oli täysin oppinut ammatissa.

Kauvan emme, sen pahempi, saaneet olla häiriytymättä. Äkkiä temmattiin näet ovi auki ja sisään astui ruskeaan kauhtanaan puettu mies, joka kovin kiivaasti puhutteli mustalaistyttöä. Tosin en ymmärtänyt mitä hän sanoi, mutta äänestä kuulin selvään, että hän oli huonolla tuulella.

Carmen ei näyttänyt hämmästyvän eikä suuttuvan hänen tulostansa, vaan juoksi häntä vastaan ja puhui hänelle sangen nopeasti käyttäen samaa salaperäistä kieltä, jolla äsken oli lasta puhutellut. Hän käytti usein nimitystä *payllo*, ainoa sana, minkä tuosta sanatulvasta ymmärsin ja jonka tiesin mustalaiskielellä merkitsevän ulkomaalaista. Arvasin, että kysymys oli minusta ja valmistausin jo antamaan sopivan selvityksen läsnäolostani; sitäpaitse haparoin salaa tuolin jalkaa harkitessani parasta hetkeä, jolloin voisin viskata sillä tungettelijaa vasten kalloa. Mies tyrkkäsi tuimasti tytön sivulle ja astui minua kohti, mutta peräysi pian askeleen ta'apäin ja huudahti:

"Kas! Tekö se olette!"

Tarkastelin häntä vuorostani ja tunsin häntä tuonoiseksi ystäväkseni Don Joséksi. Tällä hetkellä kaduin hiukan, ett'en sallinut oppaani toimittaa häntä hirteen.

"Ahaa, tekö, kunnon ystäväni!" huusin nauraen ja kellastuen niin vähän kuin suinkin. "Te keskeytitte neidin juuri, kun hän ennusti minulle mitä hauskipia asioita."

"Aina sama, mutta siitä tulee kerran loppu!" murahti hän hampaittensa välistä ja heitti tyttöön hurjan silmäyksen.

Carmen puhui yhäti hänelle mustalaiskielellä ja kiivastuen vähitellen hänkin. Hänen silmänsä punersivat verta ja kävivät kauhean näköisiksi samalla kun hänen kasvonsa vetäysivät kokoon ja hän polkaisi jalkaa. Mielestäni näytti hän kiivaasti vaativan miestä tekemään jotakin, mitä tämä empi tehdäksensä. Luulin ymmärtäväni asian liiankin hyvin huomattessani hänen vievän kätensä leukansa alle ja tekevän erityisiä liikkeitä. Aloin uskoa, että tarkoitus oli vääntää joltakin niskat nurin, ja epäilin että kysymys oli juuri minun niskastani.

Tytön sanatulvaan vastasi don José ainoastaan parilla kolmella, käskevästi lausutulla sanalla. Tyttö heitti vuorostansa häneen syvästi halveksivan katseen, jonka jälkeen vetäisi nurkkaan, istuutui turkkilaiseen tapaan, valitsi appelsiinin, kuori sen ja alkoi syödä sitä.

Don José tarttui käsivarteeni, avasi oven ja saattoi minut ulos kadulle. Pari sataa askelta kävelimme aivan äänettöminä. Sitten hän ojensi kätensä jäähyväisiksi sanoen:

"Menkää vain suoraan eteenpäin, niin tulette sillalle."

Kääntäen minulle selkänsä palasi hän nopeasti takaisin. Hieman nolona ja pahalla tuulella saavuin hotelliin. Pahinta kaikesta oli se, että riisuutuessani huomasin menettäneeni kultakelloni.

Erityiset syyt estivät minua seuraavana päivänä tiedustelemasta sitä mustalaistytön luota ja jättämästä asiaa kaupungin poliisikonttorin huoleksi.

Ryhdyin lopettamaan kirjoitustani dominikaaniluostarin käsikirjoituskokoelmasta ja matkustin sitten Sevillaan. Useita kuukausia Andalusiassa retkeiltyäni päätin palata Madridiin; paluumatkalla täytyi minun kulkea Cordovan kautta. Tarkoitukseni ei ollut viipyä siellä kauvan, sillä tuosta kauniista kaupungista ja sen ihanista kylpijättäristä olin oikeastaan saanut kylläkseeni. Vähintään kolme neljä päivää täytyi minun kuitenkin pysähtyä tässä muhamettilaisten ruhtinaiden vanhassa pääkaupungissa tavatakseni muutamia tuttaviani ja toimittaakseni eräitä asioita.

Niin pian kuin näyttäisin dominikaanien luostarissa missä minun tutkimuksiani vanhan Mundan asemasijoista aina oli seurattu suurella osanotolla, tuli eräs munkeista avosylin vastaani huudahtaen:

"Kiitetty olkoon Herran nimi! Olkaa tervetullut rakas ystävä! Luulimme teidän jo kuolleen ja minä luin jo sielunne autuudeksi monet *pater noster*'it ja *ave Mariat*, joita en kadu nytkään. Murhattu te siis ette ole, mutta varkaat teidät puhdistivat, sen hyvin tiedämme."

"Varkaat! Mitä tarkoitatte?" kysyin hämmästyneenä.

"Tarkoitan tietysti sitä kaunista taskukelloa, jota kirjastossamme usein lyötitte, kun ilmoitimme teille kuoroajan olevan käsissä. No niin, kellonne on löydetty ja sen voitte pian saada takaisin."

"Toisin sanoen," keskeytin minä hänet hieman nolostuen, "minä hukkasin sen todellakin..."

"Konna istuu nyt telkimien takana ja kun hän tietävästi oli mies ampumaan kuoliaaksi kristityn ihmisen riistääkseenä häneltä vähäpätöisenkin esineen otaksuimme peljästyneinä hänen murhanneen teidät. Minä tulen kanssanne kaupungin tuomarin luo, jolta saatte kauniin kellonne takaisin. Mutta

sitten kertonette kai kotimaassannekin, että espanjalainen poliisi suorittaa hyvin tehtävänsä."

"Tunnustan suoraan", sanoin hänelle, "että mieluummin olisin menettänyt kelloni kuin nähnyt tuon kurjan raukan ehkä joutuvan hirteen, olletikin koska ... koska..."

"Oh, elköö käykö levottomaksi, sillä hän on hyvissä kirjoissa ja kahta kertaa häntä ei voi hirttää. Mutta anteeksi, hirttää häntä ei voikaan. Kellonvaras on näette hidalgo eli aatelismies. Hän tulee siis ylihuomenna armotta köysin sidottavaksi.[5] Muudan rosvious enemmän tahi vähemmän ei ensinkään muuta rangaistusta, kuten näette. Joll'ei hän olisikaan tehnyt muita rikoksia kuin rosvouksia! Mutta hän on sitä paitse tehnyt useita murhia, joista toinen on toistansa kauheampi."

"Mikä hänen nimensä on?"

"Näillä seuduin on hän tunnettu nimellä José Navarro. Mutta sitä paitse on hänellä baskilainen nimi, jota me kumpikaan emme ikinä oppisi oikein ääntämään. Kaikissa tapauksissa on hän nähtävä mies eikä teidän, joka haluatte tutustua maamme merkellisyyksiin, suinkaan pidä laiminlyödä tilaisuutta nähdä, miten konnat Espanjassa passitetaan toiseen maailmaan. Mies istuu nyt kappelissa, minne isä Martinez teidät kyllä saattaa."

Ystäväni vaati minua niin tiukasti ottamaan selkoa tästä "sieväisestä hirttotilaisuudesta," että minun täytyi suostua siihen. Aluksi läksin katsomaan vankia varustauduttuani sikaaripaketilla, jolla toivoin voivani lahjoa hänet antamaan anteeksi uteliaisuuteni.

Don José oli juuri aterialla, kun astuin hänen kammioonsa. Hän tervehti minua jokseenkin kylmästi päätänsä nyökäyttäen, mutta sikaareista hän kohteliaasti kiitti. Luettuansa montako näitä paketissa oli, valitsi hän niistä määrätyn summan ja ojensi loput minulle sanoen, ett'ei hän sen useampia tarvitse.

Kysyin sitten voisinko mitenkään lieventää hänen kohtaloansa sillä rahasummalla mikä minulla itselläni sattui olemaan mukana tahi minkä ystäväni avulla ehkä voisin hankkia. Alussa kohautti hän olkapäitänsä ja hymyili surullisesti; pian muutti hän mielensä ja pyysi minun luettamaan messun hänen sielunsa autuudeksi.

"Ja tahtoisitteko ehkä", kysyi hän arasti, "tahtoisitteko ehkä luettaa toisen erään henkilön hyväksi, joka on loukannut teitä?"

"Tietysti, ystäväni", vastasin hänelle, "vaikka kukaan tässä maassa ei tietääkseni ole loukannut minua."

Hän tarttui käteeni ja puristi sitä vakavan näköisenä. Hetken äänettömyyden jälkeen hän jatkoi:

"Uskaltaisinkohan pyytää teiltä erään palveluksen?... Kotimaahanne palaatte te ehkä Navarran kautta; ainakin täytyy teidän matkustaa Vittorian kautta, joka ei ole kaukana Navarrasta."

"Aivan oikein, Vittorian kautta vie todellakin tieni eikä ole ensinkään mahdotonta, että poikkean myöskin Pampelunaan, jonka mutkan tekisin teidän vuoksenne varsin mielelläni."

"No niin, jos poikkeatte Pampelunaan, saatte siellä nähdä kaikellaista hauskaa... Pampeluna on kaunis kaupunki..." (Sitten otti hän kaulastansa pienen hopeamitalin jatkaen:) "Tämän mitalin annan teille ... sen voisitte kääriä paperiin ja jättää sen..." (tässä oli hän jonkun aikaa ääneti, kunnes voitti liikutuksensa) "niin, te voisitte jättää tahi toimittaa sen eräälle vanhalle vaimolle, jonka osoitteen minä hankin teille. Sanokaa hänelle, että ... että minä olen kuollut, mutta elköö mainitko, millaisen kuoleman olen saanut."

Lupasin toimittaa hänen asiansa. Seuraavana päivänä palasin jälleen häntä tervehtimään ja vietin osan päivästä hänen kanssansa.

Häneltä olen kuullut sen surullisen tarinan, jota nyt käyn kertomaan.

III.

Olen syntynyt Elizondossa Baztanin vuorilaaksossa. Nimeni on don José Lizarrabengoa; te osaatte kyllin hyvin espanjan kieltä ymmärtääksenne jo siitä, että olen kristillistä baskilaista sukua. Jos nimeni edellä aatelismiesten lailla käytän arvonimeä *don* (herra), niin on minulla siihen täysi oikeus, ja jos olisimme Elizondossa, voisin näyttää teille pergamentille kirjoitetun sukuluetteloni.

Vanhempani tahtoivat minut hengelliseen säätyyn ja panivat minut oppikouluun, mutta opetusta en kauvan nauttinut. Pidin liiaksi pallopelistä ja tämä mielihalu minut onkin perikatoon vienyt. Pallosilla oltaessa unhotamme me navarralaiset kaiken muun. Kun minä kerran täydellisesti voitin erään Alavasta kotoisin olevan pojan, alkoi tämä haastaa riitaa kanssani; riidasta kehittyi sauvaottelu, josta minä niinikään suoriusin voittajana, mutta juttu päättyi niin onnettomasti, että minun täytyi paeta pois paikkakunnalta. Sattumalta tutustuin eräiden rakuunain kanssa ja rupesin sotilaaksi, Almanzan ratsuväen rykmenttiin. Me vuoristolaiset totumme ylipäänsä helposti sotilas-ammattiin. Pian ylenin korpraaliksi ja jopa oli majoitusmestarinkin paikka luvassa, kun onnettomuudeksi jouduin vartijasotilaana Sevillan tupakkatehtaalle. Jos te olette käynyt Sevillassa, huomaisitte epäilemättä myöskin sen suuren rakennuksen Guadalquivirin rannalla, vallien ulkopuolella. Muistan vieläkin selvästi tuon tehtaan portin ja vahtikojun portinpielessä.

Vahdissa ollessansa lyövät espanjalaiset sotilaat korttia taikka nukkuvat; tosi-navarralaisena koetin minä aina keksiä itselleni jotakin toimitusta. Sillä kerta olin juuri tekemässä messinkilangasta rintaneulan ketjua, kun toverit äkkiä huusivat: "kello löi juuri ja nyt palaavat työtöet tehtaalle ... päivällislomansa jälkeen." Mainitussa tupakkatehtaassa työskentelee näet 400-500 naista, jotka kierittelevät sikaareja tehtaan suuressa salissa. Tähän voi miesväki päästä ainoastaan n.k. neljänkolmatta luvalla, sillä helteen vuoksi työskentelevät työtöet ja olletikin nuoret aivan ohuissa puvuissa. Kun työtöet päivällisensä jälkeen palaavat työhönsä, on portilla aina suuri joukko nuoria miehiä katsomassa ja puhuttelemassa heitä. Harvat näistä neitosista kieltäytyvät vastaanottamasta esim. tarjottua silkkimantiljaa eikä tällaisten kalastusharrastajain tarvitse muuta kuin kumartua ottamaan kala ongesta.

Muiden katsellessa näitä kaunokaisia, istuin minä rauhassa vahtipenkilläni ... portin pielessä. Silloin olin vielä nuori mies, mutta mietin aina kaiholla kotipuoltani, sillä muut neitöet eivät mielestäni olleet kauniita kuin ne, jotka kävivät sinisissä hameissa[6] ja joiden olkapäillä häilyi paksut palmikot. Andalusialaisia tyttöjä minä melkein pelkäsin, sillä heidän keveään käytökseensä en ollut vielä tottunut: aina vain pilkkapuhetta, eikä vakavaa sanaa koskaan. Puuhasin siis kaikessa rauhassa messinkiketjuni kimpussa, kun kuulin miesten huudahtavan: "kas, tuossa tulee se mustalaisyttö!" Uteliaana kohotin silmäni työstä ja näin hänet. Se oli perjantapäivä enkä sitä ikinä unhot. Silloin näin ensi kerran saman Carmenin, jonka te tunnette ja jonka luona teidät muutamia kuukausia sitten tapasin.

Hänellä oli yllänsä sangen lyhyt punainen hame, jonka alta näkyi valkoiset, hajanaiset silkkisukat ja sievät sahviaanikengät, tulipunaisilla nauhoilla solmitut. Hän oli avannut mantiljansa, niin että näkyi osa hänen paljaita olkapäitönsä ja suuri, tuoksuava akaasiakimppunen paidan alta. Sitä paitse oli hänellä akaasian kukkanen huultensa välissä, kun hän lähestyi tuolta lanteitönsä keikutellen kuin joku kevytkäyntinen tammavarsa Cordovan siitoslaitoksesta. Tuolla tavoin pukeutuneen naikkösen lähestyessä olisivat ihmiset kotiseudullani jo siunanneet itsensä. Sevillassa sai hän jokaiselta jonkun hilpeän kohteliaisuuden ryhdistönsä; kaikille oli hänellä heti vastaus valmiina ja kaikkialle vilkuili hän, käsi lanteilla ja julkeana katsannoltönsä kuin tosi-mustalaisyttö, mikä hän myöskin oli. Alussa hän ei minua miellyttönyt ja minä ryhdyinkin heti jatkamaan työtöani. Mutta hänpä teki kuin naisten ja kissojen tapana on; nim. lähestyä kutsumatta ja olla tulematta silloin kun kutsutaan; pysähtyen eteeni sanoi hän:

"Kuules, ystävöni," sanoi hän andalusialaisten tapaan, "etkö antaisi minulle tuota ketjua kirstuni avainkimppua varten?"

"Minä tarvitsen tämän neulakoteloä varten," vastasin hänelle.

"Neulakoteloä varten!" huudahti tyttö nauraen. "Ohoh! Hra korpraali kutoo siis pitsiä, koska hän neuloja tarvitsee." Kaikki röhähtivät nauramaan ja minä tunsin punastuvani enkä voinut keksiä hänelle mitään vastausta. — "Kuules, sydönköpöseni," jatkoi hän sitten, "kudopas minulle seitsemän kyynärää mustaa pitsiä mantiljaani varten, sinä sieluni neulaseppä!"

Näin sanoessansa hän otti akaasian kukkasen suupielestönsä ja viskasi sen peukalonsa varasta juuri silmiöni väliin. Se vaikutti minuun kuin ammuttu kuula ... en tiennyt mihin kätkeytyä, ja jäin sen vuoksi liikkumattomana paikoilleni kuin pölkky. Hän poistui tehtaalle ja hetken kuluttua huomasin maahan, jalköjeni väliin, pudonneen kukkasen. En tiedä, mikä höpöryys minut lieneekin valloittanut, mutta maasta minä sen kumppaliöni näkemättä korjasin ja kätkin huolellisesti liivini alle. Tämä oli ensimmäinen tyhmyytöni!

Vielä pari kolme tuntia myöhemmin mietin samaa kohtausta, kun tehtaan ovenvartija hengästyneenä juoksi vahtiköjulle kovin hämmentyneen näköisenä. Kertoen, että eräs nainen oli murhattu tehtaan suuressa salissa, vaati hän vahtiosastoa heti sinne. Majoitusmestari käski minun ottaa pari sotilasta mukaani ja rientää katsomaan. Valitsin miehet ja riönsin paikalle.

Kuvitelkaahan, että minä saliin astuessani näin noin 300 tyttöä melkein paitasillansa huutaen, meluten, huitoen ja röhisten niin että tuskin olisi kuullut taivaan ukkosen jylinää. Toisessa päässä salia

makasi eräs nainen verissänsä permannolla kaikki neljä raajaa ilmassa ja kasvoillansa x:n merkki, jonka hän oli saanut parista puukon vihlaususta. Vastapäätä haavoitettua, jota parhaat joukkokunnasta par'aikaa hoitelivat, näin Carmenin seisovan viiden, kuuden kumppalin pitämänä. "Ehtoollista! ehtoollista! minä kuolen!" huusi haavoitettu vaikeroiden. Carmen seiso i äänetönnä purren hammasta ja mulkoillen silmillänsä kuin kameleontti.

"Mitä se on?" kysyin minä, ja kestopä kotvan aikaa ennenkuin pääsin selville asiasta, sillä kaikki naiset huusivat yhtäaika. Vihdoin selvisi juttu minulle: haavoitettu nainen oli kehunut hänellä olevan taskussansa niin paljo rahaa, että hän voi ostaa aasin Trianon markkinoilta vaikka paikalla. — "Vai niin", sanoi aina kielevä Carmen, "eikö sinulle siis luuta riitäkään?" — Tästä loukkaantuneena vastasi toinen, ett'ei hän ollut mikään luutien tuntija eikä hänellä ollut kunnia olla enemmän mustalainen kuin paholaisenkaan ristitytär, mutta neiti Carmencita saisi kohta tilaisuuden nähdä hänen aasinsa, sillä kaupungin tuomari aikoi piakkoin kävelyttää sitä katuja pitkin kahden palvelijan vartioimana, joiden tehtävänä oli karkoittaa kärpäset sen ympäriltä. — "Vai niin, mutta minäpä teen kärpästen juottopaikan poskellesi ja maalaan siihen tammipelin ruudut." [7] Samassa silmänräpäyksessä veti Carmen veitsellä, jota hän käytti sikaareja poikki leikatessansa, pyhän Antrean ristinmerkin kumppalinsa kasvoihin.

Teko oli silmännähtävä totuus, jonka vuoksi minä tartuin häntä käsivarteen ja sanoin kohteliaasti:

"Siskoni, nyt on sinun seurattava minua!"

Tyttö heitti minuun silmäyksen, josta huomasin hänen tuntevan minut, ja sanoi alistuvaisena:

"No, menkäämme! Mutta missä onkaan mantiljani?"

Sen heitti hän sitten yllensä niin, että ainoastaan toinen suurista silmistä näkyi, ja seurasi meitä lauhana kuin lammas. Päävahtiin tultua selitti majoitusmestari, että tällainen rikoksenteijä oli vietävä vankilaan. Minun tehtäväkseni jäi saattaa hänet sinne. Asetin hänet kahden rakuunan väliin ja astuin itse jäljessä niinkuin korpraalin tällaisissa tapauksissa onkin tehtävä. Läksimme siis astumaan kaupunkia kohti. Alussa kulki tyttö äänetönnä eteenpäin, mutta Käärme kadulle tultuamme, joka polveilevien mutkiensa vuoksi teidänkin mielestänne vastannee nimeänsä, antoi hän mantiljansa pudota kauneilta olkapäiltänsä näyttääkseen minulle viehättävät kasvonsa ja kääntyi minuun päin:

"Mihin te viette minut, hyvä upseeri?" kysyi hän.

"Vankilaan, poloinen lapsukaiseni!" vastasin hänelle niin lempeästi kuin voin ja niinkuin mielestäni kelpo sotilaan tuleekin puhutella vankia, olletikin naisvankia.

"Voi, voi, kuinka minun siellä käynee? Säälikää minua, hra upseeri. Te näytätte niin kovin nuorelta ja kohteliaalta!" (Hiljaa kuiskasi hän sitten:) "Antakaa minun paeta tieheni, niin lahjoitan minä teille erään taikakalun (*bar lachi*), jolla voitatte kaikkien naisten rakkauden."

Bar lachi on tai'ottu lemmenkivi, jolla mustalaiset väittävät voitavan tehdä paljo taikoja, jos vain osaa sitä oikein käyttää. Jos siitä vain sirusenkaan tipauttaa lasilliseen valkoista viiniä ja juottaa sen naiselle, niin ei hän voi teitä vastustaa, sanotaan. Mahdollisimman vakavana vastasin hänelle:

"Tämä ei ole sopiva hetki jaaritella joutavia; meidän on käskyn mukaan kiiruhtaminen vankilaan, siinä ei auta mikään."

Me baskilaiset puhumme murretta, jonka jo ääntämistavasta helposti erottaa espanjankielestä; mutta eivätpä espanjalaisetkaan ikinä opi oikein ääntämään sellaisia sanoja kuin: *baí, jaona!* (kyllä, herra!) Tietysti kuuli siis Carmenkin heti, että olin syntynyt baskilaisista maakunnista. Mustilaiset taas, joilla ei mitään kotimaata ole, matkustelevat alinomaan ja puhuvat kaikkia kieliä, mutta enin osa näistä tuntee olevansa parhaiten kotonansa Portugalissa, Ranskassa, baskilaisissa maakunnissa, Kataloniassa y.m.; myöskin maurilaisten ja englantilaisten kanssa tulevat he hyvin toimeen. Carmen osasi jotenkin hyvin baskin kieltä.

"*Laguna ene bihotsarena*, sydämeni, oma ystäväiseni," sanoi hän äkkiä, "oletteko te kotoisin kotipuolestani?"

Baskien kieli on, tietäkääs herra, meistä niin kaunis kieli, että me oikein vavahdamme kuullessamme sitä muualla puhuttavan; "baskilaisen ripittäjän minä haluaisin," lisäsi don José hiljaa. Lyhyen vaitiolon jälkeen jatkoi hän kertomustansa Carmenista:

"Elizondosta minä olen", vastasin baskien kielellä tuntien itseni sangen liikutetuksi, kun kuulin hänen käyttävän kotipuoleni kieltä.

"Minä taas olen syntynyt Etchalarissa," selitti hän, "joka on noin neljän tunnin matkan päässä täältä. Mustalaisten mukana tulin Sevillan. Tupakkatehtaan työhön menin ansaitakseni matkarahat

Navarraan, sillä tarkoitukseni oli palata takaisin poloisen äitini luo, jolla ei ole muuta vanhuuden turvaa ja joka omistaa pienen *barratcean* (puutarhan), missä kasvaa parikymmentä omenapuuta. Oi, jospa olisin jo kotikylässäni, tuon valkoisen vuoren juurella! Täällä on minua alinomaan loukattu sen vuoksi, ett'en ole tämän puolen väkeä, joka on vain roistoja ja mätäappelsiinien kauppiaita. Kaikki nämä vaivaiset ovat asettuneet minua vastaan vain siksi, että joskus olen sanonut heille, etteivät kaikki Sevillan kerskaavat puukkojunkkarit peljättäisi yhtä ainoaa kotipuoleni poikaa, jolla on maquilansa ja sininen barettinsa. Toverini ja ystäväni, ettekö voi tehdä mitään kotipuolelaisenanne hyväksi?"

Hän valhetteli silloin ja on aina vain valhetellut minulle. En tiedä, onko tuo tyttö koskaan totta sanaa puhunut. Mutta silloin minä häntä vielä uskoin ja juuri valheensa kautta hän minut voitti. Hän melskasi baskien kieltä ja minä tolvana uskoin hänen olevan kotoisin Navarrasta, vaikka jo hänen silmänsä, suunsa ja ihovärinsä todistivat hänet mustalaiseksi. Minä olin hullu, joka en enää välittänyt mistään. Ajattelin, että jos espanjalaiset olisivat minun kuullen puhuneet pahaa kotipuolestani, niin olisin silpaissut heille ristin kasvoihin niinkuin Carmen juuri oli eräälle toverillensa tehnyt. Sanalla sanoen, olin kuin juopunut mies ja aloin puhua typeryyksiä eikä paljoa puuttunut, ett'en jo tehnyt tuhmuuksia.

"Jos minä tyrkkäisin teitä ja te kaatuisitte maahan, ystäväni," sanoi tyttö baskien kielellä, "niin eivät nuo kaksi pahanpäiväistä kastilialaista ainakaan kykenisi estämään pakoani..."

Minä unhotin esimieheni käskyn ja kaikki, hitto vie, ja sanoin hänelle:

"No, koettakaa sitten paeta, ystävättäreni ja kotiseutulaiseni, ja auttakoon teitä Vuoriston pyhä Neitsyt yrityksessänne."

Olimme tulleet juuri erään kapean salakadun suulle, joita löytyy Sevillassa kovin monta, kuten tiedätte. Äkkiä käännähti Carmen minuun päin ja tyrkkäsi nyrkillään rintaani. Minä olin kaatuvinani seljälleni, hän hyppäsi samassa ylitseni ja alkoi juosta pakoon paljastaen pari sellaista säärtä, että...! Puhutaan usein baskilaisista sääristä, ... ja näiden veroiset hänen joustavan kauniit ja nopsat sääreensä hyvin kyllä olivatkin. Minä aloin heti kömpiä ylös, mutta asetin peitseni poikkipäin niin taitavasti, että ainakin aluksi estin vahtitoverini pääsemästä hänen jälkeensä. Sitten läksin itse juoksemaan hänen jälkeensä ja kumppalit perässäni. Mutta kun kannukset, miekat ja peitset estivät juoksuamme, oli meidän mahdoton saavuttaa pakolaista. Muutamassa minuutissa oli hän hävinnyt näkyvistämme. Sitä paitse pitivät kaikki korttelin ämmät pakolaisen puolta ivaten intoamme ja neuvoen meitä vallan väärille teille. Kotvan aikaa edes takaisin juostuamme olimme pakotetut palaamaan päävahtiin ilman vankilanjohtajan vastaanottolippua.

Päästäksensä rangaistuksesta kertoivat mukanani olleet vahtisotilaat esimiehelleni, että Carmen ja minä olimme keskustelleet hiljaa baskien kielellä eikä se, totta puhuen, näyttäneenkään erittäin uskottavalta, että tuollainen tyttönen olisi noin vain voinut tyrkätä maahan minunlaiseni miehen. Koko tapahtuma näytti siis kovin arveluttavalta tahi oikeammin näkyi tahallisuus jotenkin selvään. Vahdista päästyäni alennettiin minut tavalliseksi sotilaaksi ja sitä paitse sain kuukauden vankeutta. Tämä oli ensimmäinen rangaistukseni sen jälkeen kuin olin astunut sotapalvelukseen. Hyvästi siis majoitusmestarin olkanauhut, jotka jo luulin saavani!

Ensimmäiset päiväni vankeudessa olivat kovin surulliset. Sotapalvelukseen mennessäni olin otaksunut voivani yletä ainakin luutnantiksi. Olivathan maamieheni Longa ja Mina kohonneet kapteeneiksi ja Chapalangorra, joka on mustaihoisia hänkin ja myöhemmin pakeni Ranskaan samoin kuin minäkin, yleni everstiksi; Chapalangorran veljen kanssa, joka on köyhä poloinen niinkuin minäkin, olin kymmeniä kertoja ollut pallosilla. Ajattelin itsekseni, että nyt on mennyt hukkaan koko nuhteeton palvelukseni. Olen joutunut huonoihin kirjoihin ja esimiesteni luottamuksen voittaminen vaatii nyt kymmenen vertaa suurempia ponnistuksia kuin sotamieheksi ruvetessani. Ja minkä vuoksi olinkaan rangaistu? Joutavan mustalaisheitaleen vuoksi, joka piti minua pilkkanansa ja joka tällä hetkelläkin varastelee jossakin kolkassa kaupunkia. Kuitenkaan en voinut olla häntä ajattelematta. Ja uskotteko kummaa, että nuo samat reikäiset silkkisukat, jotka hän näytti pakoon juostessansa, näin alituisesti edessäni. Usein katselin raudoitetun ikkunan läpi ulos kadulle eikä ainoakaan ohikulkevista naisista näyttänyt tuon tyttöheitaleen veroiselta. Ja sitä paitse tunsin usein vastoin tahtoaanikin sen akaasian kukkasen tuoksun poveltani, jonka hän oli viskannut minulle ja joka säilytti hyvän lemunsa vielä kuivanakin... Jos taikureja ollenkaan on olemassa, niin oli tuo tyttönen yksi niistä!

Eräänä päivänä astui vanginvartija luokseni ja antoi minulle Alcalaleivän sanoen:

"Kas tässä leipä, jonka serkkunne lähettää teille."

Kummastuneena otin lahjan vastaan, sillä orpanoita ei minulla tietääkseni ollut Sevillassa. Se mahtaa olla joku erehdys, arvelin lahjaleipää katsellen; mutta kun se oli niin maukkaan näköinen ja tuli niin hyvälle, niin päätin syödä sen suuhuni välittämättä siitä, kuka sen oli lähettänyt ja kenelle se oli

osoitettu. Ai'oin leikata siitä palasen, mutta puukkoni sattui jotakin kovaa esinettä vastaan. Katselin tarkemmin ja huomasin, että leipään oli jo leivottaessa pistetty pieni englantilainen viila. Sitä paitse löysin leivän sisästä kahden piasterin kultarahan.

Lahjan lähettäjä oli siis epäilemättä Carmen.

Mustalaisille on vapaus kaikki ja he olisivat valmiita sytyttämään tuleen kokonaisen kaupungin päästäksensä vankilasta päivää ennen määräaika. Keksintö oli kaikissa tapauksissa hyvä ja tuon leivän avulla voi vanginvartijaa vetää nenästä. Tunnissa olisin tuolla pienellä viilalla saannut paksuimmankin akkunaraudan poikki ja kahden piasterin kultarahalla olisin lähimmän vaatekauppiaan luona voinut vaihtaa univormuni tavalliseen porvaripukuun. Myöskin voitte arvata, ett'ei miehen, joka monet kerrat oli kiipeillyt puhdistamaan vuoristomme jyrkänteillä olevia kotkanpesiä, olisi ollut vaikea laskeutua kadulle kolmenkymmenen jalan korkeudessa olevasta vankilan akkunasta. Mutta minä en tahtonut paeta. Siitä pidatti minua vielä sotilaskunniani, jonka mukaan pako olisi ollut suuri rikos. Mutta tämä huomaavaisuus Carmenin puolelta liikutti minua. Vankilassa ollessa on kovin mieluista ajatella, että joku ystävä vankilan ulkopuolella ottaa osaa kohtaloonne. Kultarahan lähetys minua ensin hieman harmitti ja sen olisin heti paikalla tahtonut toimittaa takaisin. Mutta mistä oli lähettäjä löydettävissä? Sitä ei siis ollut niinkään helppo tehdä.

Sen jälkeen kuin kerran olin alennettu virka-arvossani, ei minulla mielestäni voinut olla mitään pahempia kärsimyksiä. Mutta eräs nöyryytys oli minun sittenkin vielä kestettävä. Vankilasta päästyäni komennettiin minut jälleen palvelukseen ja määrättiin vahdinpitoon tavallisena sotilaana. Ette voi aavistaa, mitä mies voi joutua kärsimään tuollaisessa tilaisuudessa. Olisinpa mieluummin melkein toivonut tulevani ammutuksi, sillä silloin saa ainakin marssia yksin plutoonansa etunenässä ja tuntee olevansa jotakin, kun koko maailma teitä tarkastelee.

Minut komennettiin vahdinpitoon everstin portille. Tämä oli nuori, rikas ja hyvänluontoinen mies, joka mielellänsä huvittelihe. Kaikki nuoret upseerit, joukko porvaristoa, myöskin naisia, ja useita näyttelijättäriä oli kerrankin hänen luonsa vieraisilla, kuten kerrottiin. Minun mielestäni oli koko kaupunki keräytynyt hänen luoksensa katsomaan minua. Kas, nyt saapuivat everstin vaunut, joiden ajolaudalla istui hänen kamaripalvelijansa. Ja arvatkaas, kenen minä näin astuvan alas vaunuista? Carmencitan. Tällä kertaa oli hän pukeutunut komeaan ja siroon metsästyspukuun, joka kiilteli kultaa ja koreita nauhoja. Yllänsä oli hänellä paljeteilla koristettu hame, jaloissa siniset paljetteja välkkyvät sukat ja ylt'yleensä oli hän kukkasilla ynnä kultanauhoilla koristeltu. Kädessä oli hänellä pieni baskilainen rumpu. Mukanansa oli hänellä pari muuta mustalaisnaista, nimittäin nuori tyttö ja vanha akka. Mustalaisseuruetta johtamassa on muuten aina, kuten tiedätte, joku vanha eukko ja häntä paitse vanha mies kitaran kanssa, joka soittaa ja pitää huolta tanssimusiikista. Hienompaa maailmaa usein huvittaa kutsua tällaisia pieniä mustalaisseurueita luoksensa tanssimaan joko *romalista*, joka on heidän varsinainen tanssinsa, tahi jotakin muuta.

Carmen tunsi minut ja ohimennen vaihdoimme silmäyksiä. Sillä hetkellä olisin tahtonut olla sata jalkaa syvällä maassa.

"*Agur, laguna!*" (hyvää iltaa, toveri!), sanoi hän. "Sinähän seisot vahdissa kuin mikäkin rekryytti, arvoisa upseeri!"

Ennen kuin keksin mitään vastausta oli hän kadonnut sisään.

Koko iltaseura oli kokoontunut sisäpihaan[9] ja väkijoukosta huolimatta näin rautaportin läpi melkein kaikki, mitä siellä tapahtui. Kuulin kastanjetit, tamburinin, vieraiden naurut ja hyvähuudot; joskus näin vilahdukselta myöskin hänen päänsä, kun hän keveänä tanssi tamburininsa säestyksellä. Kuulin myöskin kuinka nuoret upseerit sanoivat hänelle kohteliaisuuksia, jotka saivat poskeni punastumaan. Hänen vastauksiensa en kuullut. Sinä iltana minä häneen oikein rakastuin ja vilahtipa jo pari kolme kertaa päässäni ajatus astua sisäpihaan ja antaa miekanpistot vatsaan kaikille noille tolvanoille, jotka siellä hänelle lavertelivat korupeheitansa. Tätä kidutustilaa kesti runsaan tunnin. Sitten tulivat mustalaiset ulos ja ajoivat everstin vaunuissa pois. Ohimennessänsä loi Carmen minuun nuo silmänsä, jotka tekin tunnette, ja sanoi minulle aivan hiljaa:

"Ihmiset, jotka tahtovat syödä hyvin paistettua pannukalaa, menevät Lillas Pastian luo Trianaan, että tiedät, kumppani..."

Keveänä kuin vuohenkaritsainen juoksi hän vaunuihin, ajuri löi ruoskalla hevoisparia ja pian oli iloinen mustalaisjoukko hävinnyt, minne sitten lieneekin saatettu.

Voitte arvata, että vahtivuorolta päästyäni kiiruhdin Trianaan; mutta sitä ennen ajatin partani ja harjasin itseni ja vaatteeni kuin paraatia varten. Lillas Pastia oli vanha kalakauppias, rodultansa mustalainen ja ihoväriältensä musta kuin maurilainen, jonka luona kävi paljo porvaristoa syömässä

paistettua kalaa; olletikin luulen heidän alkaneen käydä Pastian luona sitten, kun Carmen oli ruvennut esiintymään siellä. Minun tullessani istui tämä jo siellä.

"Lillas", sanoi hän ravintoloitsijalle, "tänään en viitsi enää esiintyä. Onhan huomennakin päivä! [8] Kas niin, kumppani, menkäämme kävelemään."

Hän heitti mantiljan yllensä ja niin olimme ulkona kadulla tietämättä minne mennä.

"Luullakseni on minun kiittäminen teitä eräästä lahjasta, jonka sain vankilassa ollessani", sanoin hänelle. "Leivän minä söin, viilan tarvitsen peistäni teroittaessani ja säilytän sen muutenkin muistona teistä. Mutta leipään kätketyn kultarahan annan takaisin, kas tässä!"

"Todellakin! Hän on säästänyt rahat", huudahti Carmen nauraen. "Sitä parempi, sillä tällä kertaa olenkin aivan ilman. Mutta vähät siitä: aina liikkuva koira luun löytää. Syökäämme ja menettäkäämme kaikki yhdessä. Sinä saat kestitä minua."

Olimme tulleet Sevillan viertotietä ja saavuimme juuri Käärmekadulle. Siinä osti hän tusinan appelsiineja, jotka minun täytyi sitoa nenäliinastani tehtyyn nyyttiin. Hiukan edempänä hän osti leipää, makkaraa ja pullon manzanilla-viiniä. Vihdoin hän poikkesi sokerileipomoon. Sisään tultuamme hän heitti tiskille kultarahan, jonka olin antanut takaisin, ja sitten kaikki mitä hänellä taskussansa sattui olemaan pientä hopearahaa. Lopuksi pyysi hän tietää, oliko minulla itselläni ollenkaan rahaa. Annoin piasterin ja muutamia vaskilantteja häveten kovin, ett'ei minulla enempää ollut. Näytti siltä kuin olisi hän aikonut tyhjentää koko myymälän. Mutta ainoastaan parhaat ja kalleimmat leivokset kelpasivat, kuten sokeroidut munakeltuaiset (*yemas*), maukkaimmat mantelikakut (*turon*), sokeroidut hedelmät j.n.e. mikäli vain rahat riittivät. Kaikki nämä ostokset pantiin paperipusseihin, jotka hän jätti minun kannettavakseni. Tunnette kai Candilejo (Lamppu-) kadun, jolle on pystytetty se don Pedro Oikeamielisen rintakuva. [10] Erään Candilejokadun varrella olevan vanhan talon portin edustalle hän pysähtyi, astui puistokäytävän poikki ja koputti alakerran ovelle. Vanha mustalaisakka, oikea pahanhengen orjatar, tuli avaamaan meille. Carmen sanoi hänelle muutamia sanoja romani-kielellä. Alussa hangoitteli vanhus vastaan. Mutta kun Carmen antoi hänelle pari appelsiinia, kourallisen konvehtia ja kulauksen viiniä, niin heltyi hän. Carmen heitti mantiljansa hänen yllensä, ämmä saattoi meidät erään huoneen ovelle, joka sitten suljettiin puutelkimellä. Yksin jäätyämme alkoi hän tanssia ja nauraa kuin hullu laulaen: sa olet puoliso, ma vaimosi! [11]

Minä seisoin keskellä lattiaa kaikkien ostosten kanssa tietämättä, minne ne laskisin. Hän heitti ne äkkiä ympäri permanttoa, hyppäsi kaulaani ja huudahti: "minä maksan velkojani, minä maksan velkojani! Sellainen on *calli*-laki! (mustalaisten laki!) [12] Oi, toverini, toverini, tuota päivää, tuota onnetonta päivää muistellesani unhotan minä huomisen päivän."

Ryöväri vaikeni hetkeksi, sytytti sikaarinsa ja jatkoi kertomustansa:

Koko päivän vietimme sitten yhdessä syöden, juoden j.n.e. Syötyänsä konvehtia kuin 10-vuotias lapsi, mätti hän niitä kourallisittain ämmän vesiruukkuun. — "Siitä saa hän sorbettia," nauroi hän. Sokeroituja munia särki hän heittämällä seinää vasten ja sanoi, että nyt antavat kärpäset meille paremman rauhan. Eikä ollut sitä tuhmua, mikä olisi jäänyt häneltä tekemättä. Tulin maininneeksi, että halusin nähdä hänen tanssivan. Mutta kuinka voisi hän tanssia ilman kastanjetteja?

Äkkiä keksi hän ämmän ainoan pienen lautasen, löi sen palasiksi ja alkoi romalistanssinsa kalistellen porsliinipalasia vallan yhtä hyvin kuin olisi hänellä ollut ebenholtsista tai norsunluusta tehdyt kastanjetit käsissä. Sen tytön kanssa ei tosiaankaan ollut ikävä, sen voin teille vakuuttaa!

Niin tuli ilta ja pian kuulin rummutuksen, joka oli kokoontumismerkki kaupungilla oleville sotilaille.

"Nyt täytyy minun rientää kasarmille iltahuutoon," sanoin minä.

"Kasarmille? Oletkos sinä mikään neekeri-orja, jonka on toteltava rumpukapuloita? Sinä olet tosiaankin oikea kanarialintu sekä luonteeltasi että keltaiseen pukuusi nähden. [13] Mene sitten, senkin jänissielu!"

Minä jäin ja päätin jo ennakolta alistua arestirangaistukseen.

Mutta seuraavana aamuna alkoi hän ensimmäisenä puhua erosta.

"Kuules, Joseito," sanoi hän, "olenhan maksanut sinulle velkani? Meidän mustalaisten lain mukaan ei minun olisi tarvinnut maksaa sinulle mitään, koska sinä olet *payllo* (toista rotua); mutta sinä olet kaunis poika ja miellytit minua. Sen vuoksi ... vaan nyt olemme me kuitit. Hyvästi siis!"

Kysyin häneltä, milloin taas tapaisimme toisemme.

"Sitten kun sinä olet vähemmän tuhma," vastasi hän nauraen, mutta lisäsi vakavammin: "Mutta tiedätkös, José, että minä luulen rakastavani sinua ... hiukan verran. Mutta se ei voi olla pysyvämpää tunnetta. Villakoira ja susi eivät sovellu yhteen. Ehkä voisin tulla vaimoksesi jos alistuisit Egyptin lain alaiseksi. Mutta nyt lörpöttelen minä jo tuhmuuksia: ei se käy laatuun. Usko minua, poikaseni, että toistaiseksi olet päässyt helpolla. Tapasit paholaisen, niin, juuri paholaisen, jonka ei tarvitse aina olla mustan ... niskojaasi ei piru katkaise. Tosin käyn minä villaisissa, mutta lammas minä en ole. Vie kynttilä *majarillesi* (pyhälle Neitsyellesi); sen on hän hyvin ansainnut. Kas niin, hyvästi siis vielä kerran! Eläkö mieti sen koommin Carmencitaa, muuten naittaa hän sinulle puujaloilla käyvän lesken."

Näin puhuessansa nosti hän telkimen pois ovelta ja niin poistuimme talosta. Kadulle tultuamme kietoi hän itsensä mantiljaansa ja hävisi tiehensä.

Tällä kertaa puhui hän totta. Viisaasti olisin tehnyt, jos en olisi häntä sen koommin ajatellut. Mutta tuon hauskan päivän jälkeen Candilejokadun varrella en voinut enää muuta ajatella. Kuljeskelin päiväkaudet ympäri kaupunkia toivoen, että tapaisin hänet. Kyselin häntä tuolta vanhalta ämmältä ja kalakauppias Pastialta. Kumpikin kertoivat hänen matkustaneen Laloroon (punaiseen maahan), millä nimellä mustalaiset tarkoittavat Portugalia. Arvatenkin oli Carmen pyytännyt heitä antamaan minulle tämän vastauksen, mutta ymmärsin kohta, että he valhettelivat.

Muutamia viikkoja myöhemmin olin vahdinpidossa kaupungin tulliportilla. Vähän matkan päässä portilta oli kehysmuuriin tullut aukko eli repeämä, jota juuri korjattiin, yöksi määrättiin vahti estämään mahdollisia salakuljettajia. Päivän aikana näin Lillas Pastian kävelevän pari kertaa päävahdin ohitse ja juttelevan eräiden toverieni kanssa, jotka kaikki tunsivat hänen kalansa ja vielä paremmin hänen omenakakkunsa. Sitten lähestyi hän minua ja kysyi, olinko kuullut uutisia Carmenista.

"En ole," vastasin.

"No, pian saatte kuulla hänestä."

Hän olikin oikeassa. Minut määrättiin yöksi vartioimaan mainittua kaupungin muurin aukkoa. Niin pian kuin korpraali oli poistunut, näin erään naisen tulevan vastaan. Sydämeni sanoi heti, että se oli hän, Carmen. Kuitenkin huusin hänelle vastaan:

"Pois! Tästä ei pääse kukaan!"

"Elkäähän tekeytykö häijyksi," sanoi hän nostaen huntuansa.

"Mitä? Sinäkö Carmen?"

"Minä, ystäväni. Mutta lyhyet puheet ovat parhaat: tahdotko ansaita douron (kolikon)? Tiedän väkeä olevan tulossa tänne salatavarain kanssa; anna heidän pujahtaa tästä kaupunkiin."

"En," vastasin minä. "Käskyn mukaan on minun juuri se estettävä."

"Käskey! Käskey! Etpäs sinä käskyistä välittänyt Candilejokadulla."

"Ah!" huudahdin vallan hämmästyneenä tuota muistellessani, "se päivä kannattikin unhottaa kaikki käskyt! Mutta salakuljettajain syntirahoista minä en huoli."

"No, jos et välitä rahasta, niin voimmehan syödä päivällistä vanhan Dorotean luona eikö totta?"

"Ei," sanoin minä, vaikka olin vähällä kuristua tästä ponnistuksesta.

"Minä en voi."

"Vai niin. Mutta jos sinä olet mahdoton, niin voinhan minä kääntyä muidenkin puoleen. Ehdotan luutnantillesi, että hän tulisi kanssani Dorotean luo. Hän näyttää hauskalta mieheltä ja hän voi määrätä tähän toisen vartijan, joka ei huomaa sitä, mitä hänen ei tarvitse huomata. Hyvästi siis, kanarialintu! Nauranpa sangen makeasti, jos joskus saan kuulla käskyn olleen viedä sinut hirteen."

Olin kyllin heikko kutsuakseni hänet takaisin. Lupasin tarvittaessa laskea mustalaiset tästä kaupunkiin, jos hän puolestansa lupaisi palkita minut niinkuin viimeksi. Heti vannoi hän täyttävänsä lupauksensa jo seuraavana päivänä ja riensi sitten ilmoittamaan asiasta vähän matkan päässä oleville tovereille. Näitä oli viisi ja näiden joukossa myöskin Pastia; kaikilla oli heillä kantamuksensa englantilaista kauppatavaraa. Carmen astui edellä jonkunlaisena etuvartijana. Kastanjeteilla oli hänen määrä ilmoittaa, jos patrulli sattui lähelle. Mutta tätä merkkiä ei hänen lainkaan tarvinnut antaa. Salakuljettajat olivat hetken kuluessa päässeet vaaratta ohitse.

Seuraavana päivänä menin Candilejon kadulle. Sain odottaa kotvan, ennenkuin Carmen saapui. Hän

oli jotenkin huonolla tuulella.

"En pidä ihmisistä, joita täytyy rukoilla", sanoi hän. "Edellisellä kerralla teit sinä minulle paljo suuremman palveluksen tietämättä, hyötyisitkö siitä ensinkään. Eilen tingit kanssani kauppiaan lailla. En tiedä, miksi ollenkaan tulin tänne, sillä sinua en enää rakasta. Kas tuossa, ota douro vaivoistasi!"

Ei paljo puuttunut, ett'en viskannut tarjottua rahaa hänelle vasten kasvoja ja oikein olin pakotettu ponnistamaan kaikki voimani, ett'en löisi häntä. Tunnin aikaa riideltymme, poistuoin talosta vimmoissani. Harhailin jonkun aikaa kaupungilla kuljeskellen sinne tänne kuin höperö. Vihdoin menin sisälle erääseen kirkkoon, etsin pimeimmän kolkan ja itkin kuumia kyyneliä.

Äkkiä kuulin jonkun lausuvan:

"Rakuunan kyyneliä! Niistä tahdon minä valmistaa lemменjuoman!"

Nostin silmäni ylös ja näin Carmenin edessäni.

"Kuules, kotipuolen mies, vieläkö sinä minusta välität?" kysyi hän. "Minun täytyy kuitenkin rakastaa sinua yhä ... vastoin tahtoani, sillä kun sinä olit poistunut, en tiennyt, mikä minua vaivasi. Kas niin, nyt rukoilen minä sinua lähtemään kanssani Candilejokadulle."

Pian teimme taas sovinnon, mutta oikukas hän oli kuin ovat säät vuoristossa. Päivän kauneimmin paistaessa on myrsky lähellä vuoristossamme. Hän lupasi tulla toisenkin kerran kanssani Dorotean luo, vaan ei tullutkaan. Vanha Dorotea kertoi minulle kohteliaimmalla tavalla että hän oli matkustanut Laloroon — Egyptin asioissa.

Tietäen tällaiset puheet jo ennakolta valheiksi, etsin minä häntä kaikkialta, missä hän mahdollisesti voi olla, ja kävelin parikymmentä kertaa päivässä pitkin Candilejokatua. Istuin eräänä iltana Dorotean luona, jonka olin melkein kesyttänyt maksamalla silloin tällöin hänen puolestansa lasin anisettia, kun Carmen äkkiä astui sisään, mukanaan eräs nuori luutnantti meidän rykmentistämme.

"Mene pian tiehesi," sanoi hän minulle baskin kielellä.

Tunsin sydämeni vihasta kouristuvan enkä liikahtanut mihinkään.

"Mitä sinä täällä teet?" kysyi luutnantti. "Joudu ulos täältä!"

En voinut hievahtaakaan paikaltani. Olin aivan kuin tuoliini naulittu.

Huomattuansa, ett'en aikonut poistua enkä edes ottanut päästäni leirilakkiani, tarttui upseeri vihastuneena kurkkuuni ja ravisti minua rajusti. En muista, mitä lienen sanonut hänelle. Mutta luutnantti paljasti miekkansa ja minäkin vedin aseeni huotrasta. Ämmä tarttui käsivarteeni ja samassa sain upseeriltani tämän merkin otsaani, jota yhäti kannan. Peräysin askeleen ja tyrkkäsin ämmän kumoon; ja kun luutnantti taas aikoi ahdistaa minua, pistin miekkani tutkaimen hänen eteensä sillä seurauksella, että hän lävisti itsensä siihen.

Samassa sammutti Carmen lampun ja kehoitti ämmää pakenemaan tiehensä. Minäkin livahdin ulos kadulle ja aloin juosta minkä jaksoin. Koko ajan tuntui minusta kuin olisi joku seurannut minua. Tultuani taas tajuuni, huomasin, ett'ei Carmen ollut minua hyljännyt.

"Sinä suuri, tuhma kanarialintu!" sanoi hän. "Ethän sinä voi tehdä muuta kuin tuhmuuksia. Ja sanoinhan sinulle, että minä tuotan sinulle vain onnettomuutta. Mutta hyvä mustalaisystävä voi keksiä keinon kaikkeen. Sido ensiksikin tämän nenäliina otsahaavallesi ja viskaa minulle miekkavyösi. Varro minua sitten tässä puistokäytävässä. Palaan parin minuutin kuluttua takaisin."

Hän hävisi ja toi minulle kohta sen jälkeen juovikkaan, hihattoman kauhtanan, mistä lieneekin sen noutanut. Sitten sai hän minut riisumaan univormun ja pukemaan kauhtanan ylleni. Tällaisessa puvussa, nenäliina sidottuna otsahaavani ylitse, muistutin suuresti valencialaisia talonpoikia, jotka saapuvat Sevillaan myymään *chufas*-juomaa eli mantelimitoa.

Sitten vei hän minut erääseen pieneen taloon, joka oli melkein samanlainen kuin vanhan Darotean asunto ja sijaitsi pienen solakadun päässä. Saatuansa erään mustalais-akan avuksensa pesi hän minut, satoi haavani paremmin kuin mikään sotilaslääkäri olisi voinut sen tehdä ja juotti minulle jotakin outoa juomaa. Vihdoin saattoi hän minut vuoteelle ... ja siinä pian nukahdin.

Luultavasti olivat nuo naiset sekottaneet juomaan joitakin nukuttavia rohdoksia, joiden valmistaminen on heidän salaisuuksiansa, sillä minä heräsin seuraavana aamuna vasta sangen myöhään. Tarvitsin kotvan aikaa, ennenkuin muistin edellisen illan kauhean kohtauksen. Carmen ja hänen ystävättärensä, jotka molemmat istuivat kyykyllänsä vuoteeni ylitse kumartuvina, sitoivat haavani uudelleen ja

vaihtoivat muutamia sanoja omalla calli-kielellänsä, jonka selitin jonkunlaiseksi lääketieteelliseksi neuvotteluksi. Sitten vakuuttivat minulle kumpikin, että kyllä pian paranisin, mutta Sevillasta oli minun jouduttava pois niin pian kuin mahdollista; sillä jos minut tavattaisiin siellä, ammuttaisiin minut armotta.

"Ystävä," sanoi Carmen, "sinun täytyy keksiä itsellesi jotakin tehtävää. Nyt kun kuningas ei enää syötä sinua riisillä ja kasarmin vellillä, täytyy sinun elättää itsesi jollakin tavoin. Viisaasti varastamaan olet sinä liian tuhma. Mutta sinä olet norja ja voimakas mies. Jos sinulla on rohkeutta, niin matkusta rannikolle ja rupea salakuljettajaksi. Olenhan luvannut saattaa sinut hirteen. Se on parempi kuin tulla ammutuksi, ja jos vain muuten osaat menetellä älykkäästi, elät sinä kuin ruhtinas yhtä kauvan kunhan huovit tai rannikkovartijat vain eivät saa sinua kuristaaksensa."

Tällä houkuttelevalla tavalla kuvasi tämä paholaistyttö minulle sen uuden elämänurani, jonka hän oli minulle miettinyt; ja totta puhuen näyttikin tämä olevan ainoa mahdollinen sitten, kun näin olin tehnyt itseni syypääksi kuoleman rangaistukseen. Ja tunnustaisinko suoraan teille, arvoisa herra, että hän sai minut tästä vakuutetuksi verrattain helposti. Minusta näytti kuin tulisin häntä niin paljo lähemmäksi antautuessani tähän uppiniskaisten vaaranalaiseen seikkailija-elämään. Näin luulin vastaisuudessa voivani olla vakuutettu hänen rakkaudestansa.

Olin usein kuullut puhuttavan salakuljettajista, jotka kuljeskelivat Andalusiassa ratsastaen hyvien hevosten seljässä, pyssy kädessä ja rakastajatar tarakassa takana. Hengessä ratsastin jo vuorten ja laaksojen halki pitäen kaunista mustalaistyttöä takanani. Mutta kun rohkenin puhua hänelle tästä, nauroi hän kylkiänsä pidellen ja vakuutti minulle, ettei mikään ollut ihanampaa kuin öitsiminen metsänuotiolla, olletikin sitten, kun kukin aviomies vetäytyy vaimonsa kanssa kolmesta tynnyrivanteesta ja kankaasta tehtyyn pieneen teltaansa.

"Jos minä saan sinut vuoristoon," sanoin hänelle, "niin olenkin varma sinusta! Sillä siellä eivät luutnantit ole jakamassa kanssani."

"Ah! sinä olet mustasukkainen," vastasi hän. "Sitä pahempi sinulle. Kuinka voit sinä olla niin tuhma? Vai etkö näe jo siitä, että rakastan sinua, kun en ole koskaan pyytänyt sinulta rahaa?"

Hänen näin puhuessansa syntyi minussa erityinen halu kuristaa hänet kuoliaaksi.

Mutta lyhyesti sanoen hankki Carmen minulle sivilipuvun, jossa pääsin pujahtamaan Sevillasta aivan tuntemattomana. Vaelsin Jereziin ja vein Pastialta saamani suosituskirjeen eräälle sikäläiselle anisettikauppiaille, jonka luona salakuljettajat tavallisesti kokoontuivat. Siellä esitettiin minut näille ja Dancaire-niminen salakuljettajain päämies otti minut joukkoonsa. Jerezistä matkasimme Gauciniin, missä tapasin Carmenin, joka siis piti lupauksensa. Retkillä oltaessa oli hän meidän vakoilijamme eikä parempaa voinutkaan löytyä.

Tällä kertaa saapui hän Gibraltarista, missä oli sopinut erään laivurin kanssa niiden englantilaisten kauppatarvaimien lähettämisestä, jotka meidän oli vastaanotettava Espanjan rannikolla. Siirryimme Esteponaan odottamaan niitä ja piilotimme sitten osan niistä vuoristoon; lopun kanssa läksimme kulkemaan Rondaan. Sielläkin oli Carmen valmistanut tulomme. Hän se näet ilmoitti meille, milloin oli otollinen päästä kaupunkiin kenenkään huomaamatta.

Tämä ja muutamat seuraavat matkat onnistuivatkin hyvin. Salakuljettajain elämä miellytti minua jo enemmän kuin sotilaan. Minä voin jo antaa lahjojakin Carmenille. Nyt oli minulla rahaa ja rakastajatar. Eikä minua omatuntokaan vaivannut: hyvä syhy ei tunnu kutkulta, sanovat mustalaiset. Kaikkiällä otettiin meidät hyvin vastaan. Kumppalini kohtelivat minua niinikään hyvin, osoittivatpa vielä erityistä hienotunteisuuttakin minua kohtaan. Syynä tähän oli tekemäni murha, sillä heidän joukossansa ei ollut ketään, joka olisi suorittanut sellaisen sankariryön.

Mutta enin miellytti minua tässä uudessa elämässäni se, että usein sain tilaisuuden tavata Carmenin. Hän oli minua kohtaan ystävällisempi kuin koskaan ennen. Mutta toverieni läsnäollessa ei hän myöntänyt olevansa rakastajattareni. Vieläpä pakotti hän minun lupaamaan kaikilla mahdollisilla tavoilla, ett'en suinkaan kertoisi heille mitään suhteestamme. Ja minä olin niin heikko tämän nartun edessä, että taivuin kaikkiin hänen oikkuihinsa. Muuten oli tämä ensi kerta, kun hän esiytyi minua kohtaan kunniallisen naisen säädylisellä, kainoudella. Minä taas olin kyllin typerä ja uskoin, että hän todella oli korjautunut entisistä käytöstavoistansa.

Meidän joukkomme, johon kuului 8-10 miestä, yhtyi ainoastaan tärkeimpinä hetkinä; tavallisesti liikuimme kaupungeissa ja kylissä kaksi ja kolme miestä yhdessä. Jokaisella meistä oli olevinaan ammattinsa: kuka oli vaskiseppä, kuka hevoiskauppias j.n.e. Minä olin rihkamakauppias, mutta en tuon Sevillassa tekemäni kamalan teon jälkeen uskaltanut esiytyä suuremmissa kaupungeissa. Eräänä päivänä tai oikeammin yönä olimme sopineet yhtyä Végerin juurella. Dancaire ja minä saavuimme sinne

ennen muita. Dancaire oli erittäin iloisella tuulella.

"Pian saamme uuden toverin," sanoi hän. "Carmen on taas tehnyt oikean mestarikaappauksen. Hän on saanut puolisonsa (= rom'insa), joka oli päämiehenä Tarifassa, pakenemaan meidän turviimme."

Minä aloin jo ymmärtää mustalaisten kieltä, jota melkein kaikki kumppalini puhuivat, ja sana "puoliso" sai minut säpsähtämään.

"Kuinka? Puolisonsako? Onko hän siis naimisissa?" kysyin iloiselta päämieheltä.

"On," vastasi hän, "mustalaisessa Garcia Borgnessa (= Silmäpuoli) löysi hän yhtä oikullisen aviomiehen kuin hän itsekkin on. Viimeksi oli hän tuomittu kaleeriorjuuteen. Mutta Carmen peijasi erään sotalääkärin ja sai hänen antamallansa todistuksella miehensä vapaaksi...Ah, se tyttö vastaa painonsa kultaa! Pari vuotta on hän jo työskennellyt saadaksensa miehensä vapauteen. Mutta ei vain onnistunut, ennenkuin paikkakunnalla tapahtui lääkärin vaihdos. Uuden lääkärin hän näkyy saaneen pian taipumaan tahtoonsa."

Voitte arvata, minkä nautinnon tämä uutinen minulle tuotti! Pian sain nähdä Garcian. Hän oli inhottavin hirviö, minkä mustalaisakka koskaan on imettänyt: musta iholtansa ja vielä mustempi sielultansa ja sitä paitse julkein rikoksenteekijä, mitä elämässäni olen tavannut.

Carmen saapui hänen kanssansa. Kannatti nähdä, millä katseilla hän säesti puheensa, kun hän minun läsnäollessani kutsui häntä puolisosuksensa, taikka hänen virnistelynsä niin pian kuin mies kääntyi pois päin. Minua tuollainen käytös kovin inhoitti. Koko yökautena en puhunut hänelle sanaakaan. Seuraavana aamuna sidoimme kukin tavarapakkamme ja lähdimme taivaltamaan, kun äkkiä huomasimme tusinan ratsumiehiä kintereillämme. Andalusialaiset kerskurit, jotka alinomaa lörpöttelivät joukkotapoista, kävivät kohta surkeiksi hahmoltansa. Pelastautukoon, ken voi, huusivat he. Mutta Dancaire, Garcia, eräs pulska poika Eoijasta nimeltä Remendado ja Carmen eivät menettäneet malttiansa.

Muut olivat jo jättäneet muulinsa ja hypänneet viereiseen rotkoon, minne ratsumiehet eivät voineet seurata heitä. Elukoita emme mekään katsoneet voivamme pelastaa, joten irroitimme kalliimmat tavarat muulien seljistä, sälytimme ne selkäämme ja koetimme pelastua syöksymällä jyrkimpiä vierteitä alas laaksolouhikkoa kohti. Vierteissä heitimme tavarasäkit vierimään edellämme ja livuimme alas kuin olisimme mäkeä laskeneet.

Sillä välin ampuivat ratsumiehet peräämme alinomaa. Ensi kerran kuulin silloin luotien vinkuvan korvissani. Mutta en minä siitä paljoakaan peljästynt. Ja kun naisia vielä on mukana, niin ei pelkoansa toki viitsisi näyttääkään. Me pääsimmekin pakoon kaikki muut, paitse poloinen Remendado, joka sai luodin munuasiinsa. Nähdessäni hänen kaatuvan, viskasin myttyäni pois ja yritin ottamaan hänet mukaani.

"Tuhannen pöllö!" huusi Garcia minulle, "mitä me tuolla raadolla teemme? Lopeta hänet eläkä hukkaa tavaroitasi."

"Heitä alas hänet!" huusi myöskin Carmen.

Väsytys pakottikin minut laskemaan hänet hetkeksi erään kallion juurelle. Samassa lähestyi Garcia haavoitettua ja laukaisi hänelle luodin päähän.

"Pitää sen olla jo aika mestarin, joka nyt tuntee hänet," sanoi hän, "sillä 12 haulia on hänen säpäleisissä kasvoissansa!"

"Sellaista kaunista elämää minä olen saanut elää," sanoi don José huo'ahtaen ja jatkoi taas:

Illaksi pääsimme erään hallikaupiaan luo aivan väsyneinä ja nälkäisinä.

Mutta muulimme menetimme ikipäiviksi. Pirullinen Garcia ei ollut millänsäkään, veti kortit taskustansa ja aloitti pelin Dancairen kanssa pahanpäiväisen kynttilän valossa. Sillä välin laskeusin minä lepäämään taivas-alle, katselin tähtösiä ja muistelin Remendadoa: mietin että olisipa tainnut olla parasta kuolla hänen sijastansa.

Carmen oli kyykähtänyt minun läheisyyteeni, päräytteli silloin tällöin kastanjettejansa ja hyräili jotakin. Sitten lähestyi hän minua ikäänkuin olisi tahtonut kuiskata jotakin korvaani ja suuteli minua pari, kolme kertaa melkein vastoin tahtoani.

"Sinä olet pahahenki," sanoin hänelle.

"Niin olenkin," myönsi hän.

Muutamia tunteja levätyänsä riensi hän Gauciniin ja seuraavan päivän aamulla toi eräs nuori vuohipaimen meille leipää. Päivän vietimme vielä entisillä sijoillamme, mutta yön aikana läksimme liikkeelle Gaucinia kohti. Vartosimme tietoja Carmenista. Mutta turhaan. Päivän sarastaessa näimme erään muuliajurin tulevan vastaamme hyvin puetun ja päivänvarjostimella varustetun naisen kanssa; mukanansa oli tällä pieni tyttönen, joka näytti olevan naisen palvelustyttö.

"Kas, tuossa lähettää pyhä Nikolaus meille kaksi muulia ja pari naista," sanoi Garcia; "oikeastaan olisimme tarvinneet neljä, mutta sama se, nuo minä kaappaan."

Hän otti pyssynsä ja lähti astumaan metsäpolkua myöten piileksien pensastossa, ett'eivät tulijat vain häntä huomaisi. Dancairen kanssa seurasimme me häntä vähän matkan päässä. Tultuamme pyssynkantaman päähän, astuimme esille ja huusimme muulimiehelle: seis! Meidät huomattessansa ei nainen suinkaan kauhistunut, vaikka jo pukumme olisi pitänyt riittää peljättämään häntä, vaan purskahti äänekkääseen nauruun.

"Voi teitä pöllöjä, jotka pidätte minua säätyläisnaisena!" huusi hän.

Se oli Carmen.

Mutta hän oli osannut pukeutua niin säädyllyisesti, että jos hän olisi vastannut toisella tapaa, en ikinä olisi häntä tuntenut. Hän hyppäsi alas muulin seljältä, puheli hetkisen hiljaa Dancairen ja Garcian kanssa ja kääntyi sitten minuun.

"Kanarialintuseni, kaiketipa me vielä tapaamme toisemme ennen kuin sinä hirteen joudut. Nyt matkustan minä Gibraltariin Egyptin asioissa. Pian saatte kuulla minusta!"

Sitten erosi hän meistä mainittuansa erään tyyssijan, missä voimme piileksiä muutamia päiviä. Carmen oli meidän kaitselmuksemme. Ennen pitkää lähetti hän meille hiukan rahaa ja tiedon, joka oli rahaakin parempi: sinä ja sinä päivänä piti kahden englantilaisen lordin tuleman Gibraltarista Granadaan vievää tietä myöden. Johon koskee, se älähtäköön. Lordeilla oli tietysti kaunis summa matkarahoina.

Garcia tahtoi, että murhaisimme molemmat, mutta Dancaire ja minä panimme vastaan. Muuta emme heiltä riistäisi kuin rahat, kellot ja paidat, joita kipeästi kaipasimme.

Niin, arvoisa herra, voi miehestä tulla roisto melkeinpä huomaamatta! Kaunis tyttö saa päännen pyörälle, te joudutte tappeluun hänen vuoksensa, onneton teko on tehty, pako vuoristoon välttämätön, teistä tulee salakuljettaja ja salakuljettajasta huomaamattansa — rosvo!

Tämän lordiryöstön jälkeen pidimme viisaimpana hävitä pois Gibraltarin seutuvilta ja pakenimme Rondan vuoristoon.

Muistan teidän kerran maininneen José-Marian nimen. Juuri siellä minä häneen tutustuin. Hänellä oli rakastajattarensa aina mukana ryöstöretkillä. Tämä oli viisas, vaatimaton, käytökseltänsä säädyllyinen ja kaunis tyttö: ei koskaan yhtään sopimatonta sanaa ja aina uskollinen kuin kulta! Mutta José-Maria teki hänet kovin onnettomaksi. Hän juoksi alinomaa tyttöjen perässä, kohteli häntä usein pahoin ja tekeysi joskus mustasukkaiseksi. Kerran vihiasi hän tyttöparkaa puukollansakin. Mutta siitä huolimatta rakasti tämä miestä entistä enemmän.

Sellaisia ne naiset ovat, olletikin täällä Andalusiassa! Tyttö oli päinvastoin ylpeä tuosta haavasta käsivarressansa ja näytteli sitä meille kuin rakkainta muistoa. Muuten oli José-Maria huono toveri. Kun hän erään kerran oli mukanamme järjesti hän asiat niin, että sai itse kaiken hyödyn ja me vain iskut ja ikävydet.

Mutta palaan jälleen kertomukseeni. Carmenista emme sen koommin olleet kuulleet mitään.

"Jonkun meistä täytyy matkustaa Gibraltariin," sanoi Dancaire, "tiedustelemaan häntä. Kaiketipa hän on valmistellut siellä jonkun kaappauksen. Minä lähtisin kyllä sinne itse, mutta Gibraltarissa tuntevat ihmiset minut aivan liian hyvin."

"Samoin tuntevat he minutkin," arveli Garcia, "ja olenhan tehnytkin siellä englantilaisille monet kepposet. Sitä paitse on minun vaikea peittäytyä valhepukuun, ykssilmäinen kun olen."

"Minunko sinne siis on lähdeävä?" kysyin vuorostani iloiten jo pelkästä ajatuksesta saada tavata siellä Carmenia; "mutta mitä siellä on tehtävä?"

"Toimi niin, että pääset laivaan S:t Rocissa, ja kun olet purjehtinut meritse Gibraltariin, niin kysy satamassa, missä eräs Rollona niminen suklaatikauppias asuu; jos löydät hänet, saat häneltä tietää, kuinka Carmenin laita on."

Sovittiin, että matkaisimme kaikki kolme Sierra Gauciniin, jonne kumppalini aikoivat jäädä. Minun sitä vastoin oli sieltä pyrittävä Gibraltariin muka hedelmäkauppiaana. Rondassa oli eräs meille suosiollinen henkilö hankkinut minulle passin. Gaucinista sain aasin, jonka kuormaksi lastasin appelsiineja ja melooneja. Sitten läksin matkalle. Gibraltariin tultuani huomasin ihmisten hyvin tunteneen RoIIonan nimen, mutta hän oli jo joko kuollut taikka joutunut toisiin maan-ääriin. Tässä oli mielestäni selitys siihen, ett'emme olleet saaneet mitään tietoja Carmenista.

Vein aasin erääseen talliin ja läksin kaupungille hedelmäkoriani kanssa ikäänkuin olisin tullut niitä kaupustelemaan, vaikka itse teossa katsastelin eikö näkyisi ainoatakaan tuttua ihmistä. Gibraltarissa tapaatte paljo lurjuksia kaikista maailman valtakunnista, sillä se on oikea Baabelin torni koko linnoitus: kymmenellä askeleella saatte jo kuulla puhuttavan kymmentä eri kieltä. Useita egyptiläisiäkin näin, mutta en uskaltanut luottaa kehenkään: lähestymiseni jäi molemminpuoliseksi tunnusteluksi. Molemmat huomasimme kyllä olevamme aika veijareja; mutta olimmeko samaa joukkuetta, siitä emme päässeet selville.

Pari päivää harhailin kaupungissa vallan turhaan. Rollonasta ja Carmenista en ollut saanut mitään tietoja. Arvelin jo palata takaisin toverieni luo, tehtyäni ensin muutamia ostoksia; kuljeskelin sentään vielä illalla, päivän laskun aikana, katuja pitkin, kun äkkiä kuulin naisen äänen huutavan ylläni:

"Halloo, hedelmäkauppias!"

Nostin silmäni ja näin parvekkeella Carmenin ja hänen vieressänsä ylhäisen upseerin, tukka hienosti käherrettynä ja kultaiset olkalaput punaisessa univormutakassansa. Carmen itse oli erinomaisen hyvin puettu: silkkinen puku, hartioilla kaunis shaali ja päässä kullalta välkkyvä kampa. Ja tuo aina yhtä iloinen veitikka nauroi minulle sivujansa pidellen.

Melskatan espanjan kieltä huusi englantilainen upseeri minulle:

"Tule ylös! Rouva tahtois ostaa appelsiineja!"

"Niin, tule vain, mutta elä kummeksu mitään," lisäsi Carmen baskin kielellä.

Hänen suhteensa en enään kummeksinutkaan ollenkaan mitään. En tiedä tuottiko hänen tapaamisensa minulle enemmän iloa vai surua. Portille ilmestyi samassa pitkä englantilainen palvelija, joka saattoi minut ylös sangen komeaan saliin.

Carmen tuli vastaan sanoen baskin kielellä:

"Muista, ett'et sinä tunne minua etkä ymmärrä espanjaa..." Sitten kääntyi hän englantilaiseen upseeriin sanoen:

"Sanoinhan teille, että tunsin hänet kohta baskilaiseksi. Saattepas kuulla, kuinka hullunkuriselta baskin kieli kuuluu. Ja kuinka tuhman näköistä kansaa eikö totta? Mieshän näyttää kissalta, joka on päässyt pujahtamaan ruokasaliin ... vai mitä?"

"Entäs sinä sitten," sanoin omaa kieltäni käyttäen, "olethan sinä hävyttömimmän nartun näköinen, jolta tekisi mieleni merkitä naama... juuri tässä rakastajasi läsnäollessa."

"Rakastajani! Sen olet sinä yksin keksinyt. Ja keksihän vielä tulla mustasukkaiseksi tuon tuhman tolvanan tähden. Sinä olet siis vielä yhtä tuhma kuin kohtaustemme aikana Candilejokadulla Sevillassa. Etkö sinä höperö huomaa, että minä juuri tällä hetkellä olen saanut egyptiläiset asiamme mitä loistavimmin järjestetyiksi. Tämä talo kuuluu minulle ja tuon englantilaisen kravun rahat ovat minulla pian myöskin. Nenästä minä vedän heidät kaikki ja saatan miehen sellaiseen mutkaan, mistä ei enään palata."

"Mutta jos sinä tällä tavoin ajat egyptiläisiä asioitamme, niin pidän minä huolen siitä, ett'et sinä sitä toista kertaa tee. Muista se!"

"Mitä? Oletko sinä muka puolisoni, koska rupeat minua käskemään? Garcian mielestä käy tämä tapa laatuun eikä sinulla ole siihen mitään sanottavaa. Päinvastoin pitäisi sinun olla ylpeä siitä, että olet minun ainoa *minchorroni* (= rakastajani eli sanan mukaan: oikkuni)."

"Mitä hän sanoo?" kysyi englantilainen.

"Hän valittaa, että hänen on jano ... ja pyytäisi hieman juotavaa," vastasi Carmen ja heittäysi sohvalle nauraen makeasti tälle käännöksellensä.

Ja tiedättekös, että kun hän oikein ratkesi nauramaan, niin oli muiden mahdoton pysyä vakavina. Kaikki läsnäolijat sai hän nauramaan mukana. Pitkä englantilainen tolvana yhtyi hänen nauruunsa ja

käksi palvelijan tuoda minulle juotavaa.

"Näetkös tuon sormuksen, joka hänellä on sormessansa?" kysyi Carmen minun maistaessani palvelijan tuomaa juomaa. "Jos haluat, niin annan sen sinulle?"

"Minäpä antaisin peukaloni jos tuo lordisi olisi vuoristossa ... ja me seisoisimme maquila kädessä vastakkain," tiuskaisin hänelle.

"Maquila, maquila, mitä se merkitsee?" kysyi englantilainen.

"Maquila," selitti Carmen nauraen, "merkitsee appelsiinia. Eikö olekin omituinen nimitys appelsiinille? Mies sanoo, että hän mielellänsä syöttäisi teillekin maquilan."

"Vai niin?" sanoi englantilainen, "no, tuopas meille vielä huomennakin appelsiineja."

Näin puhuessamme astui palvelija sisään ja ilmoitti että pöytä oli katettu herrasväelle. Englantilainen nousi ylös, antoi minulle piasterin ja tarjosi käsivartensa Carmenille, ikäänkuin tuo letukka ei olisi voinut yksin kävellä. Nauraen sanoi Carmen minulle:

"Ystäväni, ruokapöytäni en voi sinua kutsua. Mutta niin pian kuin huomenna kuulet rummutettavan paraatiin, tule tänne uudelleen appelsiinien kanssa. Täällä saat nähdä hieman paremmin kalustetun makuukamarin kuin Candilejokadulla... Sitten voit sanoa, olenko vielä sama Carmencita kuin silloin olin. Ja lopuksi voimme puhella egyptiläisistä asioistamme."

Minä en vastannut mitään ... ja olin jo kadulla, kun englantilainen huusi jälkeeni:

"Muista tuoda maquilaa huomenna!"

Samalla kuulin Carmenin äänestä naurua.

Minä menin tieheni aivan hämmennyksissäni enkä saanut unta juuri ensinkään. Seuraavana aamuna olin niin harmissani tuolle kavaltaja-letukalle, että päätin jo jättää koko Gibraltarin tapaamatta häntä toistamiseen. Mutta kun paraatirumpu alkoi käydä, olivat hyvät aiheetni kuin poispyyhityt. Otin appelsiinikorini ja riensin Carmenin luo. Varjostimet hänen kamarinsa akkunassa olivat puoliavoimina ja niiden ra'osta näin hänen suuren tumman silmänsä väijyvän kadulle. Puuteroitu palvelija vei minut heti sisään. Carmen lähetti hänet asialle ja niin pian kuin olimme jääneet kahden kesken ratkesi hän krokotiilinauruun, heittäytyen kaulaani.

Niin kauniina kuin nyt en ollut häntä ikinä nähnyt. Suortuvansa oli hän kammannut madonnan tapaan ... ja tuoksusi hyvältä ... ympärilläni silkillä päällystetyt huonekalut ... läpiommellut uutimet ja... Ja minä keskellä tätä komeutta ja viehkeyttä kuin mikäkin varas!

"Minchorroni!" huudahti Carmen, "mieleni tekisi rikkoa täällä kaikki, polttaa koko talo ja paeta kanssasi vuoristoon."

Ja voi niitä helliä hyväilyjä!... Voi sitä iloista naurua! Ja sitten hän tanssi, repi hamereunuksensa j.n.e. Apina ei ikinä ole tehnyt parempia ilveilyhyppyjä, virnistelyjä ja koiruuksia. Käytyänsä jälleen vakavammaksi sanoi hän:

"Kuules, kysymys on siis Egyptistä. Minä tahdon että hän vie minut Rondaan, missä tunnen erään uskovaisen sisaren..." (Tässä hän taas ratkesi nauramaan)... "Sinne mennessä matkustamme erään paikkakunnan halki, josta annan sinulle vasta tarkemmat tiedot. Te hyökkäätte kimppuumme ja ryöstätte hänet puhtaaksi. Oikeastaan haluaisin, että te hänet nitistäisitte, mutta..." (ja tässä hymyili hän tuota hornamaista hymyänsä, joka toisinaan näkyi hänen huulillansa ja jota ei kukaan olisi tahtonut eikä voinut jäljitellä) ... "mutta tiedätkös, miten teidän olisi meneteltävä? Kaikissa tapauksissa tulokoon Garcia ensimmäisenä. Pysykää te toiset hiukan ta'ampana. Tuo vanha krapu on rohkea ja käsittelee taitavasti hyviä pistoolejansa... Ymmärrätkö?..."

Ja sitten hän keskeytti puheensa ratketen jälleen nauramaan.

"En ymmärrä," sanoin minä, "tosin vihaan minä Garciaa, mutta hän on toverini. Ehkäpä minä vielä kerran vapautan sinut hänestä, mutta välimme selvitämme me oman maamme tapaan. Egyptiläinen olen minä ainoastaan sattumalta. Ja eräissä asioissa pysyn minä aina suoranaisena navarralaisena, kuten sananparsikin sanoo: *navarro fino*."

"Sinä olet siis tuhma tolvana ja oikea *payllo*, sinä. Aivan kuin kääpiö, joka luulee itseänsä jättiläiseksi, jos vain voi sylkeä kauvas. Mene siis tiehesi, sinä et minua rakasta."

Mutta aina kun hän käski minun mennä tieheni, oli minun mahdoton vapautua hänestä. Pian lupasin minä lähteä paluumatkalle toverieni luo ja vartoa englantilaista määräpaikassa. Hän puolestansa lupasi

sairastella, kunnes he voivat jättää Gibraltarin ja lähteä Rondaan. Gibraltarissa viivyn vielä pari päivää. Valhepukuun puettuna uskalsi hän tulla tapaamaan minua majapaikkaanikin.

Sitten lähdin matkalle, mutta omat aikeeni minullakin oli. Palasin sovittuun yhtymäpaikkaan, josta olin saanut tarkan ilmoituksen, niinkään tiesin ajan tunnillensa, milloin englantilainen Carmenin kanssa siitä oli ohi matkustava. Dancairen ja Garcian, jotka uskollisesti olivat varronneet minua, tapasin myöskin ajoissa.

Yön vietimme metsässä männynkävyistä tekemämme nuotion ääressä, joka paloikin oikein mainiosti. Ehdotin Garcialle, että löisimme korttia. Hän suostui tuumaan. Toista peliä pelatessamme haukuin häntä väärinpelaajaksi. Hän uskalsi nauraa minulle. Silloin viskasin hänelle kortit vasten kasvoja. Mies tavoitti pyssyänsä maasta, mutta minä astuin sen päälle ja sanoin:

"Olen kuullut kehuttavan sinua yhtä taitavaksi puukkotaistelijaksi kuin Malagan parhaimmat junkkarit. Tahdotkos yrittää minun kanssani?"

Dancaire koetti erottaa meitä. Mutta Garcia, jolle jo olin antanut pari kolme korvapuustia, oli jo käynyt kovin rohkeaksi ja paljasti puukkonsa. Samoin tein minä. Molemmat sanoimme Dancairelle, että hän jättäisi meidät rauhaan ja antaisi rehellisen taistelun ratkaista riitämme. Hän huomasi, että ei hän voinut estää meitä ja väistyi tieltämme.

Garcia oli jo kyyristynyt kokoon kuin kissa ennen kuin se hyökkää hiiren kimppuun. Hattu vasemmassa kädessä iskun torjumiseksi, kouristi hän puukon oikeaan, eteensä koukistettuun käteen, kuten andalusialaisten hyökkäys-asento on. Minä taas asetuin hänen eteensä navarralaisten puolustusasentoon: vasen käsi kohotettuna, vasen jalka eteenpäin koukistettuna ja puukko pitkin oikeaa kylkeä. Tunsin itseni jättiläistäkin voimakkaammaksi. Hän ampasi kimppuuni kuin heittokeihäs. Mutta samassa pyörähdin minä ympäri vasemmalla kantapäälläni, ettei hän kohdannut minua, ja iskin häntä vuorostani, jotta veri käsivarren paksuisena virtana syöksähti esille.

Mies kaatui nenällensä jäykkänä kuin seiväs.

"Mitä sinä nyt teit?" huusi Dancaire.

"Me emme voineet sopia keskenämme," vastasin minä. "Minä rakastan Carmenia ja tahdon omistaa hänet yksinäni. Garcia oli konna ja muistanpa vielä, miten hän Remendado poloisen lopetti. Nyt meitä ei enää ole kuin kaksi, mutta me olemmekin kelpo poikia. Kuules, hyväksytkö sinä minut ystäväksesi elämässä ja kuolemassa?"

Dancaire, joka oli noin 50-vuotias mies, ojensi minulle kätensä huudahtaen:

"Hiiteen rakkausjutut! Jos olisit pyytänyt häneltä omistusoikeuden Carmeniin, olisi hän myynyt sen yhdestä piasterista. Niin, nyt on meitä ainoastaan kaksi. Kuinkas me huomenna tulemme toimeen?"

"Anna minun toimia yksin," vastasin hänelle. "Nyt en, hitto vie, pelkää ketään koko maailmassa".

Sitten hautasimme Garcian ja muutimme leiripaikkamme pari sataa askelta edemmäs.

Seuraavana päivänä näimme Carmenin tulevan englantilaisen upseerinsa, kahden muulinajajan ja erään palvelijan seurassa.

"Minä pidän huolen englantilaisesta," sanoin Dancairelle; "peloita sinä toiset karkuun, he ovat nimittäin aseettomia."

Englantilainen osoitti rohkeaksi mieheksi. Ell'ei Carmen olisi tyrkännyt häntä käsivarteen, olisi hän tehnyt lopun minusta. Lyhyesti, sinä päivänä voitin minä Carmenin takaisin ja ilmoitin ensi sanakseni, että hän oli nyt leski. Kuultuansa, kuinka tämä oli tapahtunut sanoi hän:

"Sinä olet siis ijankaikkinen hölmö! Garcian olisi pitänyt murhata sinut. Sinun navarralainen taistelutapasi on tuhma... Garcia on murhannut jo monta taitavampaa puukkomiestä kuin sinä olet. Mutta hänen aikansa oli siis tullut. Samoin on sinun tuleva."

"Entäs sinä? Ehkä lyö sinunkin viime hetkesi, ell'et ymmärrä olla oikea vaimo minulle."

"Olkoon menneeksi!" sanoi hän, "vaikka olenkin monta kertaa nähnyt kahvista ennustaessani, että meidän olisi lopetettava suhteemme. Vaan sama se: tottahan tulee joku, joka istuttaa!"

Ja sitten hän taas päryytteli kastanjettejansa niinkuin hän aina teki, kun tahtoi karkoittaa ikävät ajatuksensa.

Mutta anteeksi: kaikki nämä pikkuseikat omasta elämästäni ikävystyttävät teitä tietysti. Pian olenkin

kertomukseni lopussa. Yhteiselämäämme kesti melkoisen kauvan. Dancaire ja minä hankimme muutamia tovereja, jotka olivat luotettavampia kuin edelliset kumppanimme, ja harjoitimme edelleen salakuljetusta. Tosin täytyy minun myöntää, että joskus väijyimme matkustajia valtateilläkin, mutta ainoastaan suurimmassa ahdingossa. Muuten emme heitä juuri pahoin pidelleet, tyydyimme vain siihen, että kiristimme heiltä rahat pois.

Muutaman kuukauden ajan olin Carmeniin vallon tyytyväinen. Hän oli edelleen hyödyllinen meille puuhissamme ilmoittamalla meille hyviä kauppamahdollisuuksia. Milloin liikkui hän Malagassa, milloin Cordovassa, milloin Granadassa; mutta jos minä vain äännähdinkään jätti hän heti kaikki ja saapui luokseni, kutsuinpa minä hänet sitten johonkin erillään olevaan mökkiin tai yönuotiolle.

Kerran kävin sentään levottomaksi hänen vuoksensa. Hän oli silloin Malagassa. Tiesin hänen iskeneen silmänsä erääseen sangen rikkaaseen kauppiaseen, jolle hän luultavasti oli päättänyt tehdä samat kepposet kuin englantilaiselle Gibraltarissa. Huolimatta kaikista Dancairen kielloista, päätin etsiä hänet käsiini ja saavuin Malagaan keskellä päivää. Minä löysinkin hänet ja otin hänet mukaani. Sen jälkeen seurasi välillämme vakava selvitys.

"Tiedätkös, José," sanoi hän, "etten minä, vaimoksesi tultuani, enää voi rakastaa sinua yhtä paljo kuin silloin, kun olit vain minchorroni (rakastajani)? Minä en tahdo tulla häirityksi enkä varsinkaan kärsi, että minua komennellaan. Vapaa tahdon minä olla ja noudattaa omia mielihalujani. Elä siis saata minua äärimmäisyyteen. Jos sinä syyttää ikävystytät minua, niin löydän minä kyllä jonkun, joka tekee sinulle samoin kuin sinä teit Garcialle."

Dancaire rakensi jälleen sovinnon välillämme. Mutta kaikissa tapauksissa olimme sanoneet toisillemme yhtä ja toista, joka jäi kalvamaan mieliämme, emmekä siis olleet enää aivan entisellämme.

Hiukan myöhemmin kohtasi meitä eräs onnettomuus. Santarmit pääsivät kimppuumme. Dancaire ja kaksi muuta tovereistani saivat surmansa ja pari miestä joutui vangiksi. Minäkin sain pahanlaisen haavan ja ilman oivallista ratsuani olisin epäilemättä joutunut sotilaiden käsiin. Luoti ruumiissani ja aivan väsyksissä pääsin ainoan jäljelle jääneen seuralaiseni kanssa pakoon metsän peittoon. Ratsun seljältä noustuani menin tainnoksiin ja luulin kuolevani viidakkoon kuin ammuttu jänis. Kumppanini kantoi minut erääseen tuttuun vuoriluolaan ja läksi sitten viemään viestiä Carmenille.

Hän oli tähän aikaan Granadassa ja riensi sieltä heti paikalla luokseni. Eikä hän ummistanut silmänsäkään, vaan hoiti minua sellaisella huolella ja osanotolla, ett'ei vaimo voi rakkaintakaan miestä paremmin hoitaa. Niin pian kuin jaksoin nousta jaloilleni, vei hän minut vallon salaa Granadaan. Mustalaisilla on kaikkialla luotettavat lymypaikkansa ja niinpä vietin minäkin kuusi viikkoa eräässä talossa, joka oli melkein etsivän poliisipäällikön talon vieressä. Monta kertaa näin akuttimien ra'osta hänen menevän ohitse.

Vihdoinkin paranin. Mutta sairastuotella levätessäni olin ehtinyt mieltä paljo asioita ja päätin vaihtaa elintapojani. Kerroin Carmenille aikeestani jättää Espanja ja siirtyä Amerikkaan aloittaakseni siellä uutta kunniallista elämää.

Hän nauroi minulle.

"Me emme ole luotuja istuttamaan kaalinpäitä, me," sanoi hän; "meidän kohtalomme on elää *payllojen* (muukalaisten) kustannuksella. Kuules, minä olen pannut alulle erään kauppajutun Natan ben Josefin kanssa, joka asuu Gibraltarissa. Hänellä on pumpulikankaita, jotka vartovat salakuljettajia. Sinun tietää hän olevan vielä hengissä. Sinua hän vartoo. Ja mitäs sanoisivatkaan asiamiehemme Gibraltarissa, joll'et pitäisi sanaasi?"

Hän sai minut taivutetuksi ja minä ryhdyin jälleen harjoittamaan inhottavaa kauppaani.

Piileskellessäni Granadassa toimeenpantiin siellä härkätäisteluja, joita Carmenkin meni katsomaan. Sieltä palattuansa puhui hän paljo eräästä sangen notkeasta ja taitavasta härkätäistelijasta nimeltä Lucas. Hän tiesi mikä tämän hevosen nimi oli ja paljoko hänen kirjailtu liivinsä maksoi. Tästä en vielä välittänyt mitään. Mutta muutamia päiviä myöhemmin kertoi ainoa eloon jäänyt toverini Juanito nähneensä Carmenin yhdessä tuon härkätäistelijan kanssa eräässä kahvilassa. Asia alkoi jo harmittaa minua. Kysyin Carmenilta, kuinka ja miksi hän oli tehnyt tuttavuutta tuon miehen kanssa.

"Hän on mies, jonka kanssa voi olla asioissa," sanoi hän. "Lorisevassa virrassa on aina vettä ja limsiökiviä, sanoo mustalainen sananlasku. Näissä härkätäisteluissa voitti hän 1200 realea. Kahdesta mahdollisuudesta täytyy toisen tapahtua: joko on häneltä riistettävä nuo rahat pois taikka on hän saatava seuraamme, sillä hän on hyvä ratsuri ja rohkea poika. Entisistä tovereistasi ovat useat kuolleet pois; sinä tarvitset uusia miehiä heidän sijaansa. Ota hänet mukaasi."

"Minä en välitä hänestä enkä hänen rahoistansa," vastasin hänelle, "ja minä kiellän sinua

seurustelemasta hänen kanssansa."

"Ole varuillasi, José! Jos sinä epäilet minun tekevän luvatonta, niin minä sen pian teenkin!" sanoi hän uhkaillen.

Onneksi matkusti härkätaistelija Malagaan ja minä hommausin kuljettamaan juutalaisen pumpulikankaita. Tuon jutun vuoksi oli minulla paljo vaivaa ja samoin Carmenillakin. Niin unhotin koko härkätaistelijan eikä luullakseni Carmenkaan enää häntä muistellut.

Juuri näinä aikoina tapasin minä teidät, herra M., ensiksi lähellä Montillaa ja toisen kerran Cordovassa. Viimeistä yhtymystämme en viitsi muistella. Siitä tiedätte ehkä enemmän kuin minä. Carmen varasti teiltä kellonne. Myöskin rahanne aikoi hän viedä ... ja tuon sormuksen, jonka näen sormessanne ja joka hänen mielestänsä oli erityisesti kallisarvoinen ja hänelle tärkeä taikasormus.

Tämän johdosta syntyi riita välillämme. Suuttuneena löinkin minä häntä jo kerran. Hän kalpeni ja alkoi Itkeä. Ensi kerran näin minä hänen itkevän. Se teki minuun hirmuisen vaikutuksen. Pyysin häneltä anteeksi, mutta hän oli minulle nyrpeissänsä kokonaisen päivän ja kun minä läksin Montillaan, ei hän tahtonut syleillä minua.

Minä olin jo vallan pahoillani, mutta kolme päivää myöhemmin tuli hän tapaamaan minua nauraen ja iloisena kuin peipponen. Kaikki oli unhotettu ja pari päivää olimme me rakastuneita kuin vasta naineet. Erotessa sanoi hän:

"Pian on Cordovassa eräs juhla. Minä riennän katsomaan sitä, hankin tiedot henkilöistä, jotka palaavat sieltä rahojen kanssa, ja ilmoitan siitä sinulle."

Annoin hänen mennä. Yksin jäätyäni mietin tätä juhlaa ja Carmenin vaihtelevaa luonnetta. Hän oli siis jo antanut minulle anteeksi, koska hän ensiksi tuli minua tapaamaan. Eräs talonpoika kertoi, että Cordovassa taas oli härkätaistelu. Vereni kiehahti uudelleen: tuossa paikassa läksin minä kaupunkiin ja riensin taistelukentälle. Ihmiset näyttivät minulle, kuka oli härkätaistelija Lucas; Carmen istui penkillä aitausta vastaan nojautuneena.

Minun tarvitsi tarkastaa häntä vain minuutin aikaa ollakseni varma asiasta. Niinkuin otaksuin, suoriusi Lucas ensimmäisestä härästä kaikella kunnialla. Hän riisui nauharusetin härän otsalta ja antoi sen Carmenille, joka heti paikalla ripusti sen rinnallensa.[14] Seuraava härkä näytti aikovan kostaa hänelle minun puolestani. Lucas suistui hevosinensa maahan ja härkä kaatui heidän molempien päälle. Minä vilkasin Carmeniin. Hän ei ollut enää paikoillaan. Minun oli mahdoton päästä paikaltani mihinkään, vaan täytyi vartoa, kunnes härkätaistelu oli lopussa. Sitten läksin astumaan pois ja menin siihen taloon, jonka tekin tunnemme, ja vartosin siellä koko illan ja osan yötäkin. Vasta noin klo 2 aamulla saapui Carmen sinne ja näytti hieman hämmästyvän nähdessään minut.

"Tule kanssani," sanoin minä.

"Voinhan tulla," vastasi hän.

Noudin hevoseni, nostin hänet taakseni ja niin ajoimme lopun yötä sanaakaan toisillemme virkkamatta. Päivän sarastaessa pysähdyimme erääseen etäiseen majataloon, pienen erakkomajan läheisyydessä. Sinne tultuamme sanoin Carmenille:

"Kuules, minä unhotan kaikki enkä moiti sinua mistään, jos ... jos sinä vannot, että seuraat minua Amerikkaan ja pysyt siellä rauhallisena ihmisenä."

"Sitä en tee," sanoi hän nyreänä, "sillä Amerikkaan minun ei haluta lähteä. Minä viihdyn hyvin täällä."

"Senkö vuoksi, että olet täällä Lucasta lähellä? Mutta muista se, että jos hän paranee, niin ei hän vanhoista luista enää välitä. Vaan miksikä vihoittelisin hänelle? Murhaamaan kaikki rakastajasi olen minä jo kyllästynyt. Viisainta on murhata sinut."

Carmen loi minuun hurjat silmänsä ja sanoi:

"Olen aina ajatellut, että sinä kerran murhaat minut. Sillä kun sinut ensi kerran näin, tuli kotiportilla pappi vastaani. Ja etkös huomannut mitään omituista sinä yönä, jolloin läksin Cordovasta? Jänis juoksi poikki tien sinun hevosesi jalkojen välistä. Se on kirjoitettu."

"Carmencita, etkö sinä enää rakasta minua?"

Hän ei vastannut mitään. Istui jalat ristissä olkimatolla ja kuopusteli maata sormellansa.

"Carmen, vaihtakaamme elintapoja," sanoin hänelle rukoilevasti.

"Muuttakaamme asumaan jonnekin, missä mikään ei meitä erota."

Tiedäthän, että minulla on ... tässä lähellä ... tammen alla ... 120
oncea kätkettynä. Sitä paitse on minulla saatavia juutalaisen Ben
Josefin luona."

Tähän hän vain hymyili sanoen:

"Ensin minä, sitten sinä. Tiedän varsin hyvin, että niin se käy."

"Mietihän asiaa vielä, Carmencita; minä olen jo menettänyt kärsivällisyyteni ja miehuuteni. Tee päätöksesi taikka täytyy minun toteuttaa omani."

Sen sanottuani jätin hänet ja läksin kävelemään erakon asunnolle päin. Tämä oli juuri rukoilemassa. Odotin siksi, kunnes toimitus oli ohitse. Olisin mielelläni rukoillut itsekin, vaan en voinut; kun erakko nousi ylös, astuin hänen luoksensa.

"Hurskas isä, tahdotteko rukoilla erään puolesta joka on suuren vaaran alaisena?" kysyin häneltä.

"Minä rukoilen kaikkien murheellisten puolesta."

"Voitteko lukea messun erään puolesta, joka ehkä pian astuu vanhurskaan jumalan eteen?"

"Kyllä," vastasi hän katsoen minuun tutkivasti. Ja kun olennessani ehkä oli jotakin omituista, lisäsi hän:

"Minusta näyttää kuin olisin nähnyt teidät joskus ennenkin?"

"Milloin luette te tuon messun?" kysyin laskien piasterin hänen penkillensä.

"Puolen tunnin kuluttua. Majatalon poika tulee avukseni. Sanokaa, nuori mies, onko teillä jotakin omallatunnollanne? Tahdotteko ehkä neuvoja kristityltä ihmiseltä?"

Tunsin, että olin vähällä ruveta itkemään. Lupasin palata takaisin ja menin tieheni. Heittäysin nurmikolle lepäämään, kunnes kuulin messukellon soivan. Lähestyin jälleen erakon pientä kappelia, vaan jäin seisomaan sen ulkopuolelle. Kun messu oli päättynyt, palasin majataloon takaisin.

Toivoin jo, että Carmen oli paennut tiehensä. Olisihan hän voinut ottaa hevoseni ja pelastaa itsensä... Mutta hän ei ollut hievahtanutkaan. Hän ei tahtonut, että kukaan olisi voinut sanoa hänen peljänneen minua. Poissaollessani oli hän ratkonut lyijyt pois hameensa reunapalsteesta. Sisään tullessani istui hän pöydän ääressä katsellen vesiastian, johon hän oli heittänyt sulattamansa lyijypalaset. Ja niin huvitettu oli hän tästä taikomisestansa, ett'ei hän alussa huomannutkaan tuloani. Milloin otti hän lyijypalasen ja käänteli sitä surullisena eri tahoille, milloin hyräili hän jotakin niistä taikalauluista, jotka on kyhännyt Maria Padilla, kuningas don Pedron rakastajatar, jonka kerrotaan olleen mustalaisten "kuningattaren."
[15]

"Carmen," sanoin hänelle, "tahdotko seurata minua?"

Hän nousi ylös, jätti vesiastian ja viskasi mantiljan yllensä ollen valmiina seuraamaan minua. Suitsin ratsuni, hän nousi taakseni ja sitten poistuimme majatalosta.

"Siis tahdot sinä seurata minua tien päähän saakka, Carmen?"

"Hamaan kuolemaan, mutta elää en sinun kanssasi voi."

Olimme saapuneet yksinäiselle vuorisolalle. Minä pysäytin hevoseni.

"Tässäkö siis?" kysyi hän hypäten maahan. Riisuen mantiljansa heitti hän sen jalkoihinsa ja seisoi hievahtamatta paikoillansa tuijottaen minuun, käsi lanteilla. — "Sinä aiot tappaa minut, sen minä huomaan. Se on niin kirjoitettu, ... mutta antautumaan sinä et minua saa."

"Ole järkevä, Carmen, minä pyydän. Kuule, minä unhotan kaiken entisyytesi. Vaikka sinä juuri olet minut turmioon saattanut, kuten tiedät. Sinun vuoksesi on minusta tullut sekä rosvo että murhamies. Carmen, Carmen, salli minun pelastaa sinut ja samalla myöskin itseni."

"José, sinä vaadit mahdottomia. Minä en sinua enää rakasta. Sinä taas vakuutat rakastavasi vielä minua ja tahdot sen vuoksi tappaa minut. Minä voisin pettää sinut vielä kerran ... ja valhetella! mutta minä en viitsi enää nähdä sitä vaivaa. Kaikki meidän välillämme on lopussa. Puolisonani on sinulla oikeus murhata minut. Mutta Carmen pysyy aina vapaana. *Callina* hän syntyi, *callina* hän kuolla voi."

"Sinä rakastat siis Lucasta?"

"Rakastin ... hetken, niinkuin sinuakin ... vaikka en ehkä niin paljon kuin sinua. Nyt en rakasta enää

ketään ... ja suorastaan vihaan itseäni, että koskaan olen sinua rakastanut."

Heittäysin hänen jalkoihinsa, tartuin hänen käsiinsä ja kostutin ne kyynelilläni. Muistutin hänelle kaikista niistä onnellisista hetkistä, joita olimme yhdessä viettäneet. Tarjousin jatkamaan vielä ryöväriammattiakin ... ainoastaan tehdäkseeni hänelle mieliksi. Kaikki, kaikki ... minä tein ... ja lupasin, jos hän vain tahtois rakastaa minua vielä.

Mutta hän vastasi välinpitämättömästi:

"Sinua rakastaa on minun jo mahdotonta. Elää kanssasi en halua."

Vimmastus valtasi minut. Paljastin puukkonni. Toivoin hänen peljästyvän ja anovan armoa, mutta tuo nainen oli itse daimooni.

"Viimeisen kerran kysyn sinulta, etkö suostu elämään kanssani?" huusin hänelle.

"En, en, en!" sanoi hän polkien jalkaansa, veti sormestansa sormuksen, jonka olin hänelle lahjoittanut, ja viskasi sen pensastoon.

Iskin häntä kaksi kertaa ... Garcia Borgnen puukolla, jota käytin rikottuani oman veitseni. Toisella iskulla vaipui hän maahan ääntä päästämättä. Olen vieläkin näkevinäni hänen suuren, tumman silmänsä tuijottavan minuun. Sitten hämmentyi se ja sulkeutui.

Kokonaisen tunnin istuin kerrassaan masentuneena hänen ruumiinsa ääressä. Sitten muistin, että Carmen oli usein sanonut haluavansa tulla haudatuksi metsään. Puukollani loin hänelle haudan ja laskin hänet siihen. Kauvan sain etsiä ennen kuin löysin pensastoon viskatun sormuksen. Sen laskin hautaan hänen viereensä samoin kuin pienen ristin, jota olin kantanut.

Ehkä erehdyin siinä. Sitten hyppäsin ratsuni selkään ja ratsastin Cordovaan ilmoittautuakseni viranomaisille. Tunnustin murhanneeni Carmenin. Mutta hänen lepopaikkaansa en tahtonut ilmaista.

Erakko oli pyhä mies. Hän rukoili Carmenin puolesta. Myöskin messun luki hän tämän autuudeksi... Tyttö raukka! Mustalaisten kasvatusta oli tehnyt hänet tällaiseksi.

IV.

Espanjassa löytyy vielä nykyään sangen paljo tätä yli Europan levinnyttä kulkurikansaa, joka käy nimillä boheemit, gitanos, gypsies, mustalaiset j.n.e. Useimmat heistä asuvat tahi oikeammin vaeltavat eteläisissä ja läntisissä maakunnissa, Andalusiassa ja Estremadurassa eli entisessä Murcian kuningaskunnassa; myöskin Kataloniassa löytyy heitä kosolta.

Viime mainitut kuljeskelevat usein Ranskaan. Heitä tapaa kaikilla markkinoilla Etelä-Ranskassa. Tavallisesti toimivat miehet joko hevoskauppiaina ja eläinpuoskareina tai muulinleikkaajina. Sen lisäksi harjoittavat he jotakin käsityöläisen ammattia korjaten pannuja, tinaten vaskikattiloita j.n.e. Salakuljetusta ja muita luvattomia elinkeinoja he niinkään vielä harjoittavat. Naiset taas esiytyvät ennustajina, kerjällevät ja myyvät kaikellaisia enemmän tai vähemmän viattomia rohdoksia.

Mustalaisten ulkonaiset tunnusmerkit ovat helpommat huomata kuin selittää ja jos kerran olette nähneet ainoankaan tähän rotuun kuuluvan henkilön, niin tunnette muutkin vaikka tuhanten joukosta. Ulkonäkö ja ilme juuri erottavat heidät muista samassa valtakunnassa asuvista kansallisuuksista. Mustalaisten ihoväri on tummanruskea ja aina tummempi kuin toisten ympärillä elävien kansojen. Siitä nimi *calé* (mustat) jota nimeä he usein käyttävät itsestensä.[16] Heidän silmänsä näyttävät hieman vinoilta, sangen teräviltä ja mustilta; silmäripset taas ovat pitkät ja paksut. Katsetta voi tuskin verrata muuhun kuin kauriiden katseeseen. Rohkeus ja arkuus loistaa siitä yht'aikaa: siinä suhteessa ilmaisevat heidän silmänsä viekasta ja rohkeaa rotua, joka kuitenkin Panurgon lailla tietysti pelkää selkäsaunaa. Suurin osa mustalaisista on soreavartaloista, hoikkaa ja vilkasta väkeä; ainakaan en muista nähneeni ainoatakaan lihavaa. Saksalaiset mustalaiset ovat usein varsin kauniita, mutta Espanjassa vaeltavien gitanasheimojen keskuudessa ovat kaunottaret kovin harvinaisia. Aivan nuorina ollessansa näyttävät nämä rumatkin vielä verrattain miellyttäviltä; mutta äideiksi tultuansa muuttuu heidän hahmonsä melkein vastenmieliseksi.

Molempain sukupuolten likaisuus on arvaamaton. Ken ei ole nähnyt vanhemman mustalaisnaisen

tukkaa, voi sitä vaivoin kuvitella, vaikka ajattelisikin karkeimpia, rasvaisimpia ja tomuisimpia hiuksia. Eräissä Andalusian suuremmissa kaupungeissa huomaa sentään nuoria tyttöjä, jotka meitä hieman miellyttävät jo senkin vuoksi, että he pitävät itsensä siistimpinä. Nämät esiytyvät myöskin tanssijattarina ja muistuttavat heidän karkelonsa melkoisesti niitä, joita ei sallita julkisissa laskiaishuveissamme esittää.

Englantilainen lähetyssaarnaaja hra Borrow on Piipliaseuran kustannuksella julkaissut pari erittäin hauskaa teosta Espanjan mustalaisista, joita hän oli koettanut taivuttaa kristinoppiin; näissä teoksissansa vakuuttaa hän, ettei löydy ainoatakaan esimerkkiä siitä, että joku nuori gitana-tyttö olisi rakastunut toiseen rotuun kuuluvaan mieheen. Mielestäni ylistelee hän aivan liiaksi mustalaisyttöjen siveyttä. Ensistäänkin ovat useimmat samassa asemassa kuin Ovidion ruma nainen: *casta quam nemo rogavit*. Mitä taas kauniimpiin tulee, ovat nämä muiden espanjattarien kaltaisia siinä, että he rakastajiensa vaalissa ovat tuiki vaativia. Näiden tulee miellyttää näitä ja olla lemmittyä arvollisia. [17]

Naimisissa olevat mustalaisnaiset taas ovat aviomiehillensä ihan harvinaisen uskollisia. Eikä löydy sitä vaaraa tahi kurjuutta, jota he säikkyisivät, jos on kysymys heidän auttamisestansa hädässä. Mustalaiset nimittävät itseänsä myöskin nimellä *romé* eli puoliset, nimitys, joka mielestäni todistaa heidän kunnioitustansa avioliittoa kohtaan. Ylipäänsä voinee espanjalaisten mustalaisten päähyveinä pitää isänmaallisuutta, jos tätä nimeä voimme käyttää siitä luotettavuudesta, jota he osoittavat ollessansa tekemisissä samanrotuisten kanssa ja siitä auliudesta, millä he auttavat toisiansa; hälväisevissä asioissa osaavat he niinkään säilyttää salaisuuden pyhänä.

Muutamia kuukausia sitten kävin tervehtimässä Vosges'issa majailevaa mustalaisseuruetta. Erään vanhan mustalaisakan luona tapasin akan perheelle vieraan mustalaisen sairastamassa kuoleman tautia. Mies oli jättänyt sairaalan, jossa häntä tietysti hoidettiin hyvin, palataksensa oman rotunsa luo kuolemaan. Nykyisen isäntäväen luona oli hän maannut vuoteen omana jo 13 viikkoa ja häntä kohdeltiin täällä paljo paremmin kuin talossa asuvia omia lapsia ja vävyoikia. Hänellä oli hyvä oljista ja sammaleista tehty vuode valkeiden uutimien kanssa, mutta talon muu väki — yhteensä 11 henkilöä — nukkui kolmen jalan pituisilla penkeillä. Tämä olkoon todistuksena heidän vieraanvaraisuudestaan. Sama akka, joka vierasta heimolaistansa niin hyvin hoiti, sanoi minulle sairaan vuoteen ääressä: pian, aivan pian täytyy hänen kuolla! Noiden poloisten elämä on siis niin kurja, ettei kuoleman lähestyminen ole heistä ensinkään kauhistava.

Huomattava piirre mustalaisten luonteessa on heidän välinpitämättömyytensä uskonnon asioissa. Voimakkaita tai epäileviä luonteita he tosin eivät ole. Jumalankieltäjiä eivät he myöskään ole koskaan olleet. Päinvastoin omistavat he sen maan uskonnon, missä kerran asuvat. Mutta muuttaessansa toiseen maahan muuttavat he myöskin uskontonsa uuden isänmaansa mukaan. Ne taikauskot, jotka villeillä kansoilla vastaavat uskonnollisia tunteita, ovat mustalaisille niinkään vieraita. Kuitenkaan ei taikausko ole heille outo, mutta sitä käyttävät he tahtoessaan hyötyä toisten herkkäuskoisuudesta. Espanjan mustalaisissa olen sentään huomannut erityisen pelon ruumiin koskettamista kohtaan. Harvat heistä suostuisivat maksuakaan vastaan kantamaan ruumista hautaan.

Mainitsin jo, että useimmat mustalaiset harjoittavat "povausta" eli ennustusta. Tästä suoriutuvatkin he varsin hyvin. Mutta suorastaan hyvänä tulolähteenä harjoittavat he velhouksien ja lemmejuomien myyntiä. Huikentelevain sydämiä ovat he hallitseviansa kravun kynsillä ja rakkauden tulta ovat he kylmäkiskoisissa herättävinänsä lemmeikiven jauhoilla. Tarvittaessa tekevät he valtavia valoja velvoittaaksensa pahanhengen heitä auttamaan.

Viime vuonna kertoi eräs espanjatar minulle seuraavan tarinan:

Hän käveli eräänä päivänä Alcalan kadulla kovin suruisena ja huolissansa, kun muudan katukäytävälle lyykistynyt mustalaisnainen huusi äkkiä hänelle:

"Kaunis rouva, rakastajanne on varmaankin jättänyt teidät."

"Aivan oikein."

"Tahdotteko, että toimitan hänet takaisin?" kysyi hän.

Tiedättehän, kuinka iloisena murheellinen nainen hyväksyi hänen ehdotuksensa, joka herätti hänessä sitä suurempaa luottamusta, kun mustalais-akka ensi silmäyksellä oli voinut arvata hänen sydämensä salaisuuden. Mutta kun taikoihin turvautuminen olisi käynyt vaikeaksi Madridin vilkkaimmalla kadulla, sovittiin missä seuraavana päivänä yhtyisivät.

"Ei mikään ole helpompaa kuin saattaa tuo uskoton jälleen jalkojenne juureen," sanoi akka. "Sattuuko teillä olemaan hänen lahjoittamaansa nenäliinaa, vyötä taikka mantiljaa?"

Hän sai silkkinen hunnun.

"Ommelkaa nyt punaisella silkillä piasteri yhteen hunnun nurkkaan; toiseen ompelette puolen piasteria; tähän 1/4 piasteria ja tuohon 2 realea. Lopuksi on teidän ommeltava keskeen pieni kultaraha. Suurempi kultaraha olisi vieläkin tehoisampi. Niin, teidän on ommeltava tuo kultaraha ja kaikki. Kas niin," sano hän kun olin täyttänyt hänen pyyntönsä, "antakaa se nyt tänne, niin vien minä sen hautausmaalle täsmälleen kello 12 yöllä. Voitte tulla kanssani, jos tahdotte nähdä lemmon kauniin leikin. Minä lupaan teille, että te jo huomenna saatte tavata rakastajanne."

Mustalaisakka meni yksin hautausmaalle, sillä toista pelotti kovin kaikki pahat elkeet. Voitte miettiä itse saiko hyljätty poloinen koskaan nähdä nenäliinaansa ja uskotonta rakastajaansa.

Huolimatta köyhyydestänsä ja siitä vastenmielisestä vaikutuksesta, jonka he useissa herättävät, on mustalaisilla ollut jonkunlainen menestys vähemmän valistuneen kansanluokan keskuudessa. Ja tästä ovatkin he sangen turhamaisia. Älyn puolesta tuntevat he olevansa ylempää rotua ja halveksivat sydämestänsä kansakuntaa, joka heille suo vieraanvaraisuutta.

"Jalot ovat täällä niin tuhmia," sanoi minulle eräs mustalaisnainen Vosges'ista, "ett'ei heidän pelaamisensa ole mistään arvosta. Tuonottain kutsui taas eräs talonpoikaisvaimo minut kadulta luoksensa. Hänen uuninsa savusi ja minun olisi pitänyt keksiä taika sitä vastaan. Käskin hänen ensiksi tuoda palasen sianlihaa. Sitten mutisin muutamia sanoja romaninkielellä: sinä olet tuhma, olet syntynyt tuhmakeksi ja kuoletkin tuhmana... Ovelle päästyäni sanoin selvällä saksankielellä: varmin keino uunisi savuamista vastaan, on se, ett'et tee siihen ensinkään tulta. Sanoin ja livahdin tieheni."

Mustalaisten historia on vieläkin arvoitus. Kuten tiedämme ilmestyivät ensimmäiset mustalaisjoukkueet verrattain vähälukuisina Länsi-Eurooppaan 1500-luvun alulla. Mutta mistä nämä tulivat ja miksi he tänne tulivat ei ole voitu saada selville. Ihmeteltävintä on, kuinka nämä ovat vähässä ajassa voineet lisääntyä niin huomattavassa määrässä ja niin monissa toisistansa kaukana olevissa valtakunnissa. Mustalaiset itse eivät ole säilyttäneet ainoatakaan tarinaa alkuperästänsä; kun useimmat heistä puhuvat Egyptistä alkuperäisenä kotimaanansa, niin ovat he tässä suhteessa oikeastaan vain omistaneet jo sangen varhain heistä levitetyn huhun.

Suurin osa itämaalaisten kielten tutkijoita, jotka ovat tutkineet myöskin mustalaisten kieltä, luulevat heidän olevan kotoisin Intiasta. Itse teossa näyttääkin useilla romaninkielessä tavattavilla juurisanoilla ja kieliopillisilla muodoilla olevan vastaavaisuutensa sanskritista johdettavista kielistä. Pitkällisten vaellustensa aikana ovat mustalaiset luultavasti omistaneet paljon lainasanoja. Kaikissa romanikielen murteissa tavataan paljon kreikkalaisia sanoja.

Nykyään löytyy mustalaismurteita melkein yhtä monta kuin toisistansa erillensä eläviä mustalaisjoukkoja. Kaikkialla puhuvat he sitä paitse varsin hyvin sen maan kieltä, missä asuvat, eivätkä usein käytäkään omaansa muulloin kuin tahtoessansa vieraiden edessä puhua kaikessa vapaudessa. Jos vertaa Saksan mustalaisten kieltä espanjan romani-murteisiin, niin huomaa, että nämä vuosisatoja vallan erillään käytetyt kielet sisältävät sangen paljon yhtäläisiä sanoja. Mutta alkuperäinen romanikieli on niiden sivistyneempien kielten vaikutuksesta, joita näiden kulkuriheimojen on täytynyt käyttää, kaikkialla huomattavasti muuttunut, vaikka eri maissa eri määrässä.

Toisaalta on saksan-, toisaalta espanjan-kieli muodostellut romani-kielen niin, ett'ei Schwartzwaldin mustalainen voisi tulla toimeen andalusialaisen rotukumppaninsa kanssa, vaikkakin jo muutamista lauseista huomaa heidän puhuvan samasta alkukielestä johtuvia murteita. Eräät paljon käytetyt sanat ovat luullakseni yhteisiä kaikille mustalaismurteille, kuten esim. *pani* = vesi, *mamo* = leipä, *mäs* = liha, *lon* = suola j.n.e.

Samoin ovat lukusanat kaikkialla jokseenkin samat.[18]

Tämä riittänee antamaan Carmenin lukijoille edullisen ajatuksen mustalaistutkimuksistani. Päätän teokseni eräällä sananlaskulla, joka sattumalta johtuu mieleeni: *en retudi panda nasti abela macha*, s.o. suljettuun suuhun ei karpänen lennä.

Viitteeselitykset:

[1] Andalusialaisten s on vieno, c:n ja z:n välillä, jonka viime mainitun espanjalaiset ääntävät samoin kuin englantilaiset th:n. Senjor-sanana ääntämistavasta erottaa heti andalusialaisen.

[2] Nämä etuoikeutetut "maakunnat", joilla oli omat lakinsa, (?) fueros, käsittivät Alavan, Biskaijan Guipuzcoan ja osan Navarraa, joissa kaikissa väestö puhuu baskin kieltä.

[3] Neveria on kahvila eli etupäässä espanjalainen jäätelöravintola; tällaisia neverioita löytyy melkein jokaisessa espanjalaisessa kylässä.

[4] Kaikki muukalaiset, jotka vain eivät matkusta silkki- ja karttuuni-näytteiden kanssa, käyvät Espanjassa englantilaisista, inglesitos. Sama on laita myöskin itämailla, esim. Kolkiissa y.m.

[5] V. 1830 oli aatelistolla vielä tämä etuoikeutena. Mutta perustuslaillisen hallituksen aikana saavutti myöskin porvaristo ja alhaiso oikeuden tähän ylimykselliseen rangaistustapaan.

[6] Sininen hamonen kuuluu Navarrassa ja baskilaisissa maakunnissa talonpoikaisnaisten kansallispukuun.

[7] Pintar on javeque = maalata espanjalainen purjealus joiden kyljet enimmäkseen ovat punaisilla ja valkoisilla rannuilla maalatut.

[8] "*Manjana serà otro dia*" on espanjalainen sananlasku.

[9] Useimmissa Sevillan taloissa löytyy porttiholvien ympäröimä sisäpiha, joka on katettu kangaskatolla: päiviksi vedetään se pihan ylitse, illoiksi taas poistetaan se. Kadulle vievä portti on melkein aina avoinna ja pihojen välisen portin suulla on sangen hienotekoisella rautaportilla suljettava solakäytävä.

[10] Kuningas don Pedro, joka tavallisesti käy liikanimellä julma, vaikka kuningatar Isabella Katoolilainen aina nimitti häntä Oikeamieliseksi, käveli mielellänsä illoin Sevillan katuja etsien seikkailuja, kuten kaliffi Harun-al-Rashid aikoinansa. Eräänä iltana joutui hän autiolla kadulla riitaan serenadia laulavan nuoren miehen kanssa. Riidasta kehittyi kaksintaistelu ja kuningas surmasi tuon lemmentulta palavan aatelismiehen. Miekkain kalskeeseen herännyt ämmä pisti päänsä ulos akkunasta valaisten kohtausta pienellä lampulla eli candilejolla. Naksuvista polvista tunsi akka toisen taistelijoista kuninkaaksi, joka muuten oli voimakas ja norja mies. Seuraavana päivänä ilmoitti kaupungin yhteisneuvosto asian kuninkaalle. — "Oletteko saanut murhaajan kiinni?" kysyi kuningatar. — "Olemme, sire." — "No, miksi ei häntä ole vielä rangaistu?" — "Odotamme kuninkaan käskyä", vastattiin. — "Toimikaa lain mukaan", käski kuningas, joka juuri oli allekirjoittanut määräyksen, että jokainen ken tavataan kaksintaistelussa on mestattava ja hänen päänsä taistelupaikalle asetettava. Neuvosto keksi sellaisen keinon, että veistäti kivistä kuninkaan rintakuvan ja asetti sen murhapaikan luona olevan kivimuurin seinäkomeroon. Keksintö oli kuninkaasta ja Sevillan asukkaiden mielestä hyvä. Katu sai nimensä ämmän, ainoan todistajan lampusta, kertoo kansantarina; Zunjiga kertoo jutun hiukan eriävasti (Annales de Sevilla II p. 136). Candilejo-katu löytyy Sevillassa yhä vielä samoin kuin tuo pieni rintakuvakin, vaikka tämä kuitenkin on uusittu. Entinen oli jo 17-sataluvulla pahasti kulunut ja sen vuoksi teetti kaupungin neuvosto uuden samanlaisen.

[11] Puoliso mustalaiskielellä rom; vaimo romi.

[12] *Calo*, fem. *calli*, monikkom. *cales* merkitsee sanan mukaan musta ja siitä mustalainen.

[13] Espanjalaisilla rakuunoilla on nim. keltainen univormu.

[14] Nauharusetin — la divison — väri ilmaisee, miltä laitumelta härkä on tuotu. Härän nahkaan on se kiinnitetty pienellä koukulla; Espanjassa pidetään sitä suurimpana kohteliaisuutena, jos härkätaistelija (picador) irroittaa rusetin vielä elossa olevan härän niskasta ja tarjoaa sen jollekin naiselle.

[15] Maria Padillaa on syytetty kuningas don Pedron noitumisesta. Eräs kansan tarina tietää että hän on lahjoittanut kuningatar Blanca de Bourbonille kultaisen vyön, joka näytti kuninkaasta elävältä käärmeeltä. Sen vuoksi ei kuningas tätä onnetonta prinsessaa sietänyt nähdä.

[16] Saksan mustalaiset, jotka tosin tuntevat nimityksen *calé*, eivät kuitenkaan omista mielellänsä tätä nimeä, vaan kutsuvat itseänsä nimellä *romane tchavé*.

[17] Erään esimerkin, jonka tekijä lainaa Borrowin teoksesta, olen jättänyt pois. Suomentaja.

[18] Tästä on jätetty pois pari sivua pitkä kappale, joka koskettelee eräitä Saksan ja Ranskan mustalaisten kielimuotoja. Suomentaja.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK CARMEN: ESPANJALAISEN MUSTALAISTYTÖN ELÄMÄNTARINA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns

a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase

“Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE

LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any

particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.